ప్రేమికులు

మరోసారి సముదాయించాడు విక్రాంత్.

"అరవింద్ ! రాధ నీ ప్రేమను నిరాకరించిందని భగ్నప్రేమికుడిగా బెంగటీలిపోతే నీమీదే ఆశలు పెట్టుకున్న నీ కుటుంబం ఏం కావాలి! నువ్వు డాక్టర్వై రేపు యం.ఎస్. జనరల్ సర్జన్ చేస్తే మీ తమ్ముడు మెడికల్ షాపు నడిపించుకుంటాననుకున్నది మరిచిపోయావా? ఇట్లా బాధపడుతూ కూర్చుంటే యింటర్ ఫేలయిన మీ తమ్ముడు ఇలాగే బట్టల దుకాణం గుమాస్తాగానే మిగిలిపోతాడు. పారూ, జూలీ, రాధా, అనార్కలీ అంటూ ఏడుస్తూ కూర్చుంటే నీకు ఎవరో పెట్టుబడి పెట్టేసి మీ తమ్ముణ్ని కాదని మెడికల్ షాపు, ల్యాబ్, ఎక్సరే యూనిట్ అన్నీ వాళ్ళే నడుపుకుంటారు. అపుడు నారాయణ సేటు బిడ్డ నిర్మలను చేసికొని యిల్లరికం అల్లుడుగా మారినట్టుంటుంది నీ స్థితి.

అరవింద్! బీ బ్రేవ్! అసలు ప్రేమ గురించి, పెళ్ళి గురించి నీకున్న సెంటిమెంట్సు, దృక్పథం మారాలి. ఫెమినిజం వచ్చాక ప్రేమ, పెళ్ళి, కుటుంబం, వాటి నిర్వచనాలు మారిపోయాయి. రేపు 'మానవి' సంస్థ వాళ్ళు చిక్కడపల్లి సిటీ సెంట్రల్ లైబ్రరీలో 'పెళ్ళి - దృక్పథాలు' పై సెమినార్ పెట్టారు. ఫిలిం యిండస్ట్రీలోని ఫెమినిస్టులతో పాటు, ఇంటర్నేషనల్ ఫెమినిస్టులు, ఫెమినిస్టు రైటర్స్ వస్తున్నారు. మగవాళ్ళు కూడా వెళ్ళవచ్చు. తప్పకుండా రావాలి. రేపు అక్కడే కలుసుకుందాం.

సరే! నేను పోతున్నాను. ఈ రాత్రి ఓ.యు. క్యాంపస్‌కు బస్సు దొరుకుతుందో లేదో! ఆటో ఎక్కితే ముప్పయి రూపాయలు అడుగుతారు. మా అమ్మ, చెల్లె ఎంతో కష్టపడి, తినీ, తినక, రోజంతా బీడీలు చేసి నేను చదువుకోవాలని పంపిస్తున్న పైసలివి. బస్సు దొరక్కపోతే నడిచేపోతా! ఒరే అరవింద్! కన్నీళ్ళు తుడుచుకోరా! నా చెల్లెలు కూడా నిన్ను ప్రేమించినందుకు నీలా ఏడుస్తూ కూర్చుంటే కష్టపడి పైసలు పంపునా? అపుడు నా గతి నీ తమ్ముడి గతి అయ్యేది. నేనిలా చదువుకోగలిగేవాడినా? సావిత్రిలా జీవితాన్ని నిబ్బరంగా అర్థం చేసుకో. వాస్తవ జీవితాన్ని గ్రహించు."

అంటూ వచ్చినంత వేగంగా వెళ్ళిపోయాడు విక్రాంత్. తన చెల్లెలు భగ్నప్రేమ గురించి విక్రాంత్ మాట్లాడిన మాటల అంతరార్థం మెడిసిన్ చదువుతున్న అరవింద్ అబ్సర్డ్ మూడ్‌కు అర్థం కాలేదు. రాధ అతన్ని నిరాకరించి మరొకర్ని పెళ్ళి చేసుకోబోతున్న విషయమే అతనికి ప్రపంచం మునిగిపోయే సమస్యగా కనపడుతోంది. తాను నిరాకరించడం వల్ల సావిత్రి కూడా కలలు చెదిరి యిలాగే బాధపడిందని అరవింద్ ఇప్పటికీ గ్రహించలేకపోయాడు.

* * * *

అరవింద్ చిక్కడపల్లి సిటీ సెంట్రల్ లైబ్రరీ హాలు చేరేసరికి హాలు బయట కూడా జనం కిటకిటలాడుతున్నారు. ఇదంతా ఫెమినిజంపట్ల ఆకర్షణో, ఆడవాళ్ళపట్ల ఉండే ఆకర్షణో, ఫిలిం

సంబంధీకుల పట్ల ఆకర్షణో అర్థం కాక ఆశ్చర్యపోయాడు అరవింద్. ఎంతోసేపట్నుంచి తేపకోసారి అతని కోసం చూస్తున్నాడో "నీ కోసం సీటు ఆపి ఉంచిన దా!" అంటూ వచ్చి పలకరించాడు విక్రాంత్.

"లేటయితే గొప్ప ఉపన్యాసం మిస్సయ్యేవాడివి. జాగ్రత్తగా విను. మీ మెడికోల మెదళ్ళు సోషల్ సైన్సెస్ విషయంలో ఉత్త మట్టి బుర్రలు. మీకు మీ సబ్జక్టు తప్ప లోకం తెలియదు. ప్రేమా దోమా అని బుర్ర బద్దలు కొట్టుకోకు" అంటూ లాక్కుపోయాడు విక్రాంత్. మట్టి బుర్ర అన్నందుకు ఏదో అనబోయాడు అరవింద్, కాని ప్రసంగం నడుస్తోంది.

"ప్రేమ, పెళ్ళి, కుటుంబ వ్యవస్థ, సామాజిక సంబంధాలు, సంస్కృతి, ఇవన్నీ రాజకీయాలే. ప్రతి వ్యక్తిగత విషయం కూడా రాజకీయమైనదే, సామాజికమైనదే. వీటితో పాటు ఉద్యమాల, పార్టీల, భావజాలాల, సంస్కృతుల పవర్ సెంటర్స్ అన్నీ సోషల్ క్యాపిటల్ సంచయాలే. ఇవన్నీ సోషల్ ఎకనమిక్స్ తాలూకు సోషల్ క్యాపిటల్ రూపాలు. ప్రేమ, పెళ్ళి, కుటుంబం మొ॥ రూపాల్లో పైసా పెట్టుబడి లేకుండా పురుషాధిపత్యం చెలాయించడం పితృస్వామిక సమాజ విలువల వల్ల సాధ్యపడుతున్నది." అమెరికన్ ఫెమినిస్టు ఎవరో చెప్పుకుపోతున్నారు. చప్పట్లు మారుమోగాయి.

"నేడు ప్రేమ అని చాలామంది ఫీలయ్యేదాన్లో ఫ్యూడల్ పెట్టుబడిదారీ దోపిడి వర్గాల, పురుషాధిపత్యవాదుల దృక్పథమే ఉంది. రెండు హోదాల మధ్య, రెండు ఉద్యోగాల మధ్య, రెండు వ్యాపారాల మధ్య పెళ్ళిళ్ళవుతున్నాయే తప్ప అవి రెండు హృదయాల మధ్య కాదు. తల్లిదండ్రులు చూసే సంబంధాలు కూడా యివే. కాదంటే కట్నంతో కొందరు కాస్త పెద్ద హోదాతో పెళ్ళి చేస్తారు. అటువైపునుండి హోదాను, ఉద్యోగాన్ని బట్టి కట్నం లాగుతారు".

అరవింద్‌కు ఒక్కొక్క మాట బాణంలా గుచ్చుతోంది. రాధదీ తనదీ రెండు హోదాల మధ్య ప్రేమేనా? సావిత్రి ప్రేమను తాను అందుకే అంత తేలిగ్గా తీసేశాడా? రాధ కూడా యిందుకే తన ప్రేమని అంత తేలిగ్గా తీసేసిందా? తన చెల్లెలు సావిత్రి గురించి విక్రాంత్ రాత్రి ఏదేదో చెప్పాడు. తనను ఇందుకేనా విక్రాంత్ యీ మీటింగుకు మరీ మరీ రమ్మని చెప్పింది. నారాయణ సేటు నిర్మలకు కట్నంతో హోదాను కొన్నట్టేనా? విక్రాంత్ రాత్రి అన్న మాటల అర్థం అరవింద్‌కు మెరుపులా మెరిసింది.

తన మేనమరదలు సావిత్రి పదవ తరగతి పాసై ఆగిపోయింది. బీడీలు చేస్తోంది. అరవింద్ బావ టీచర్ ట్రేనింగ్ చేస్తే బావతోనే పెళ్ళవుతుందని ఆశించింది. కాని మెడికల్ సీటు రావడంతో ఆశ వదులుకుంది. అది ఎంతో సహజం అన్నట్టే మామూలు మనిషై పోయింది. ఆమెను ప్రేమించిన తన ప్రేమను కూడా చాలా తేలికగా తీసుకుని మరిచిపోయాడు.

"మనిషి యిష్టాయిష్టాలను మనిషి కాకుండా వ్యవస్థలు, హోదాలు, స్థలకాలాలు, భావాలు, అర్హతలు నిర్ణయిస్తుంటాయి" ఆమె చెప్పుకుపోతూనే ఉంది.

ఆమె ప్రధాన ప్రసంగం అయిపోయాక ఫ్రెండ్స్‌ని విష్ చేద్దామని విక్రాంత్‌ని లేవదీసి వరండాలోకి నడిచాడు అరవింద్.

లత "హాయ్" అంటూ అరవింద్‌కేసి చూస్తూ అందంగా విష్ చేసింది. స్త్రీ గొంతు. తననేమో అనుకుని ఉలిక్కిపడి చూశాడు విక్రాంత్. మగవాళ్ళ డ్రెస్సులో ఉన్న ఆమెను పోల్చుకో లేకపోయాడు.

అరవింద్, లత ఏదో మాట్లాడుకుంటూ నవ్వుకున్నారు. మైకు శబ్దంలో విక్రాంత్‌కు విన్పించడం లేదు. కాసేపటికి అరవింద్ చెయ్యి పట్టుకొని కాస్త పక్కకు తీసుకెళ్ళి గుసగుసగా

అన్నాడు విక్రాంత్.

"ఫెమినిస్టుల సెమినార్‌కు రమ్మన్నానని పొరపాటున ఫెమినిస్టును పెళ్ళి చేసుకునేవు. చేసుకొంటే నీ కుటుంబం మొత్తం ఆగం అవుతుంది జాగ్రత్త. ఫెమినిస్టులు తనకు తాను వ్యక్తిగతంగా మరింత ఎదగాలని కోరుకుంటారే తప్ప ఆమెకన్నా వెనకబడిపోయిన మీ తమ్ముళ్ళన్నీ, తల్లిదండ్రుల్నీ ఎదిగిస్తూ పోషిస్తూ కూర్చోరు. అదంతా వాళ్ళ దృష్టిలో వేస్టు లగేజీ. మనలాగ నూటికొక్కడు పైకొచ్చే కుటుంబాల్లో ఫెమినిస్టులను పెళ్ళి చేసుకొంటే మన అభివృద్ధి నీవాళ్ళకందకుండా పోతుంది. అసలు ఉమ్మడికుటుంబం విచ్ఛిన్నమై వ్యక్తికుటుంబం ఏర్పడితే తప్ప ఫెమినిజం పుట్టడం సాధ్యం కాదు."

"ఫెమినిస్టులు నిజమైన ప్రేమ - అసలైన హృదయం గురించి మాట్లాడుతుంటే వాళ్ళను మరీ యింత స్వార్థపరులనడం బాగాలేదు. రాజకీయాలు, సామాజిక అర్థశాస్త్రం చదివి చదివి నీ బుర్ర ప్రతి వ్యక్తిలో స్వార్థాన్నే చూస్తున్నది. ఆమె ఎవరనుకున్నావు? లత. నా క్లాసుమేటు. నన్ను బాగా ప్రేమిస్తోందని చెప్పానే ఆమే యీ లత. హృదయం లేనిది ఆమెకు కాదు నీకే." తనది మట్టిబుర్ర అన్నందుకు సరిగ్గానే అన్నానని సంతోషపడ్డాడు అరవింద్.

విక్రాంత్ అహం దెబ్బతిన్నది. తనకు హృదయం లేదని ఎవరైనా అని ఉంటే బాధపడి ఉండేవాడు కాదు. అన్నీ తెల్సిన చిన్ననాటి క్లాసుమేటు అరవింద్ ఆ మాట అన్నాడు. బాధ నుంచి కోపంగా అన్నాడు విక్రాంత్.

"అరేయ్ అరవింద్! ముందసలు నీకు హృదయం ఉందా చెప్పు! ఉంటే చిన్నప్పట్నుంచి నువ్వు ప్రేమించిన నా చెల్లెలు సావిత్రిని పెళ్ళి చేసుకొని నిరూపించురా! నీ స్వార్థానికి చాలదు కాబట్టి సావిత్రిని వదిలి రాధను ప్రేమించావు" అంటూ కన్నీళ్ళతో గబగబా వెళ్ళిపోయాడు విక్రాంత్.

ఆ మాటల ఈటెల్నుంచి తేరుకునేసరికి విక్రాంత్ మెట్లు దిగాడు. గబగబా వెళ్ళిన అరవింద్ ప్రయత్నం వ్యర్థమే అయింది. చేయి విదిలించుకొని తీక్షణంగా చూసి వెళ్ళిపోయాడు విక్రాంత్. అరవింద్ వెనకే లత పరుగులా వచ్చింది.

"అసలేం జరిగింది" అంటూ ఆరా తీసింది లత.

టూకీగా విషయం చెప్పాడు అరవింద్. అది విన్నాక లత కూడా అరవింద్‌పై విరుచుకు పడింది. " నా గురించి విక్రాంత్‌కు ఇంతకాలం దాకా అసలు విషయాలు ఎందుకు చెప్పలేదు. నేను మాదిగ ఎస్సీనని, మా అమ్మ వరంగల్‌లో మున్సిపల్ స్వీపరని, మా అన్న పరకాలలో స్కూలు అటెండరని చెప్పడం మీకు చిన్నతనం అన్పించిందా! అవి మీకు చిన్నతనంగా కన్పించాయంటే మీలో ఎంతో కులతత్వం ఉందని అర్థం. సమాజానికి ఉపయోగపడే ఏ పని అయినా గౌరవనీయమైనదే. మా అమ్మకు, అన్నయ్యకు ఆ ఉద్యోగాలే లేకపోయి వుంటే నేనెలా ఈ చదువు చదువుకోగలిగేదాన్ని? నీకన్నా విక్రాంతే నిర్మలమైన మనస్కుడు. ఎంతో హృదయ సంస్కారం ఉంటే తప్ప తన చెల్లెలి ప్రేమను నిరాకరించినవాడితో యింకా ఎలా స్నేహం చేస్తాడు? పైగా వేరే ప్రేమికురాలితో జరిగిన పరాభవం నుండి ఓదార్చాడంటే ఎంత మంచివాడై ఉండాలి. ఈసారి నేనే అతనికి అన్ని విషయాలూ వివరిస్తాను. విక్రాంత్ అన్నదాంట్లో తప్పేముంది? నిన్ను ప్రేమించినందుకు నన్ను కూడా ఎంత లోకువగా చూశావు. నిన్ను ప్రేమించి భగ్నప్రేమికురాలిగా ఏడ్వడం ఎంత బుద్ధితక్కువో యిపుడే తెలిసింది. గుడ్‌బై" అంటూ చకచకా మెట్లెక్కి తిరిగి మీటింగ్‌లో కల్సిపోయింది లత.

విక్రాంత్‌తో చెంపదెబ్బ, లతతో గోడదెబ్బ తగిలి అచేతనుడయ్యాడు అరవింద్. కాళ్ళీడ్చుకుంటూ మీటింగ్ కేసి నడిచాడు.

* * * *

లతవిక్రాంత్‌లు ఎడాపెడా వాయించిన మాటలు అరవింద్‌ను నిద్ర పోనీయడం లేదు. రాధ కోసం తాను బాధపడ్తున్నట్టే తనకోసం లత బాధపడింది. తమ యిద్దరి బాధకన్నా సావిత్రి దుఃఖం ఎంతో హెచ్చు. తనకోసం సావిత్రి ఎంత బాధపడిందో. అమ్మానాన్నలు పెద్దసేటు అయిన నారాయణ మామ కూతురు నిర్మలను పెళ్ళి చేసుకొమ్మని అడిగారే గానీ మేనమరదలు వరుసైన సావిత్రి ఊసే ఎందుకు తీయలేదు. వాళ్ళమ్మ బీడీలు చేస్తుందనే గదా! కట్నం ఏమీ యివ్వలేరనేదొక్కటి తప్ప సావిత్రిని కాదనడానికి కారణాలేముంటాయి?

తనకు డాక్టరమ్మాయే కావాలంటే దొరక్కపోరు. లత ఉంది. కాని సావిత్రికి డాక్టరు భర్త దొరుకుతాడా - తాను కాదంటే. అమెరికన్ ఫెమినిస్టు అన్నట్టు బాకీ సంబంధాల్లాగే మేన సంబంధాలు కూడా సోషల్ క్యాపిటల్ తాలూకు హక్కులు అధికారాలే. విక్రాంత్, సావిత్రి యింతకాలంగా హృదయాల్లో ఎంత బాధ దాచుకున్నారో. అలాంటి విక్రాంత్‌ను నీకు హృదయం లేదని తిట్టాడు తాను.

ఆలోచిస్తున్నకొద్దీ అరవింద్‌లో ఏదో బాధ పెరిగిపోతూ ఉంది. చదువు మీదికి దృష్టి పోవడం లేదు. లతను పలకరిస్తే ముక్తసరిగా మాట్లాడి తప్పించుకుంది. తనకోసం పడిచస్తుందనుకున్న లత ఈసడింపు మరింత బాధ పెట్టింది. "సారీ అరవింద్, ఆ రోజు నుండి ప్రేమ, పెళ్ళి పట్ల నా దృష్టే మారిపోయింది" అంటూ వెళ్ళిపోయింది. ఇంటికి పోవాలని సావిత్రిని పలకరించాలనిపిస్తోంది.

* * * *

రాత్రి తొమ్మిదింటికి అకస్మాత్తుగా దిగిన కొడుకు అరవింద్‌ను చూసి దేవక్క, చంద్రయ్య ఆశ్చర్యపోయారు. మళ్ళీ పైసలు కావాలంటాడేమోనని తల్లిదండ్రుల మనస్సు బిక్కుబిక్కుమంది. తన కూతురు నిర్మల పెళ్ళిసంబంధంను కాదన్న నుంచి బాకీ అడిగినప్పుడల్లా పైసలు లేవనే అంటున్నాడు. నిర్మల పెళ్ళికి తానే అప్పు చేయాల్సి వచ్చిందని గొణుగుతున్నాడు.

తమ్ముడు ఆనంద్ బట్టల షాపు నుండి అపుడే వచ్చాడు. ఆనంద్‌తో అదీ యిదీ మాట్లాడి తిని తొందరగానే పడుకున్నాడు అరవింద్.

ఉదయం స్నానం అవడంతోనే తయారై సావిత్రి యింటికేసి నడిచాడు అరవింద్. సావిత్రి తల్లి సక్కుబాయి ఇంటెనుక గిన్నెలు కడుగుతోంది. సావిత్రి బీడీల ఆకు కత్తిరిస్తోంది.

అరవింద్‌ను చూసి సావిత్రి తొట్రుపడి సిగ్గుపడిపోయింది. అరవింద్ ముహంలో కాస్త చిరునవ్వు విరిసింది. సావిత్రి చేతిలోని కత్తెర, బీడీల ఆకు బుట్టిగుల్ల (గంప) లో పడేసి "అమ్మా! అరవింద్ బావచ్చిండే" అంటూ యింటి వెనక్కు పరిగెత్తింది. సావిత్రి కాల్లకున్న వెండి పట్టగొలుసుల గజ్జెలు గలగలమంటూ అరవింద్ హృదయంలో సవ్వడి చేశాయి.

"కూసొమ్మను. చాయె పెట్టు పో. గిన్నెలు ఈన్ని కడిగి వస్త" అంది సక్కుబాయి.

కొడుకు విక్రాంత్ ఏం చెప్పి పంపాడో అనుకుంది సక్కుబాయి.

"సావిత్రీ! నువ్వు ఓపెన్ యూనివర్సిటీ డిగ్రీ పరీక్షకు కట్టకపోయినవ్" అంటూ అడిగాడు అరవింద్ కుశల ప్రశ్నలయ్యాక.

సక్కుబాయి ఆ సలహా యిదివరకెన్నోసార్లు విన్నది. ఎన్నోసార్లు చెప్పిన జవాబే మళ్ళీ చెప్పింది.

"నీకేందోయి అల్లుడా! మొగోల్లు ఎంత సదువుకుంటె అంత మంచి ఉద్యోగం దొరుకుతది. ఆడపిల్ల ఎక్కువ సదువుకుంటె అంతకన్న ఎక్కో సదివిన సంబంధం తేవాలంటే నాతోని అయితదా?"

"ఎందుకు కాదత్తా! విక్రాంత్ ఉద్యోగం చేస్తనే ఉండె. అన్నట్టు విక్రాంత్ పైసలు పంపిండు" అంటూ అయిదు వందలు యిచ్చాడు అరవింద్.

టీ యిచ్చి మళ్ళీ బీడీల ఆకు ముందేసుకుంది సావిత్రి. సావిత్రి ఎంత అందంగా ఉంది అనుకున్నాడు అరవింద్. రాధ, నిర్మల, లతకన్నా సావిత్రే ఎంతో బావుంది. తనకు చిన్నప్పట్నుంచీ తెల్సిన పిల్ల. కొద్ది క్షణాలు గుండె వేగంగా కొట్టుకుంది. తాను రాధను ప్రేమించి పొరపాటు చేశాడా!

అక్కడినుండి సెలవు తీసుకొని యింటికొచ్చాడు. అప్పటికి తమ్ముడు ఆనంద్ బట్టలషాపుకు వెళ్ళిపోయాడు. నాన్న మగ్గం నేస్తున్నాడు. అమ్మ నూలు కండెలు చుడుతోంది. రాట్నం తుమ్మెద రాగంలా తిరుగుతోంది.

"అమ్మా! సావిత్రికి ఏమైనా పెండ్లి సంబంధాలు వస్తున్నాయా? సావిత్రి తోటిదైన నిర్మలకు పెళ్ళయిపోయె. ఇపుడు విక్రాంత్ ఉద్యోగం కూడా చెయ్యవట్టె." దేవక్కను అడిగాడు అరవింద్.

సావిత్రి విషయం ప్రస్తావించిన కొడుక్కేసి ఎగాదిగా చూసింది దేవక్క.

"కాంతడు చెల్లెకు ఏమైనా సంబంధం చూసిండా ఏందిరా? అందుకే వచ్చినవా ఏంది?"

"అందుకోసమైతే విక్రాంతే రాడా? పైసలు పంపుతె యిచ్చి వచ్చిన. ఎవలన్న అడుగుటానికి వస్తున్నరా?"

"మొన్న రెండు సంబంధాలు వచ్చినై. ఆల్ల కుటుంబం ఎసొంటిది అని నన్నే అడిగిన్రు. ఆల్లు యింతట్ల పెళ్ళి చెయ్యరు అని చెప్పిన" అంటూ అర్థోక్తిగా నవ్వింది దేవక్క.

"అట్లా ఎందుకు చెప్పినవే. విక్రాంత్ సావిత్రి పెళ్ళి చేసే ఆలోచనల ఉన్నడు."

"తమ్ముడు ఆనంద్‌కు సావిత్రిని చేసుకుంటే ఎట్లుంటదిర? మొన్న వాల్లు అడుగవచ్చినపుడే నాయిన్న నేను అనుకున్నం. అది రోజుకు వెయ్యి బీడీలు చేస్తది. మనమంటే దానికి చిన్నప్పట్నుంచీ ఎంతో భయం, భక్తి. నీక్కూడ కుదిరితే యిద్దరికీ ఒకసారే పెండ్లి చేస్తే ఓ పని తీరుతది. వానికి గూడ ఏండ్లు పడవట్టె. దాన్ని నీకు చేద్దామని మునుపు అనుకున్నంగని నీ బాకీ తీరుడెట్ల అన్నడు మీ నాయిన్న."

నాన్న నేస్తున్న మగ్గంలో టక్కుం టిక్కుం అంటున్న నాడె దారితప్పి తన గుండెల్లో దిగబడ్డట్టు అరవింద్ హృదయం కలుక్కుమంది.

"సావిత్రికి తెలుసానే మీరనుకున్నది?"

కండెలు చుడుతున్న రాట్నం జంకారంలాగే నవ్వి అంది దేవక్క, "తెలువకుంట ఎట్లుంటదిర?"

"ఇల్లంత పులిసిన గంజి వాసన వేస్తున్నదే" అంటూ మాట మార్చాడు అరవింద్.

"ఇయ్యాల కొత్తగ అడుగవడితివేంర? మబ్బుల వడ్డది గద. సరి చేసిన నూలు గంజి వాసనత్తంది" అంది దేవక్క.

చంద్రయ్య మగ్గం నేయడం ఆపి మగ్గం గుంట నుండి లేచాడు. "పెద్దోడు వచ్చిండు గద. ఆకలైతంది. ఇద్దరికి అన్నం బెట్టు" అన్నాడు చంద్రయ్య.

రాట్నం ఆపి దేవక్క అన్నం వడ్డించింది.

రెండు రోజులున్నాడు అరవింద్. తనలాంటి వాళ్ళకు అటు పూర్తి పై స్థాయి రాధతోనూ పెళ్ళి వీలు కాలేదు. ఇటు పూర్తిగా కింది స్థాయి సావిత్రి తోనూ పెళ్ళి కాలేని స్థితి. ఎందుకిలా జరుగుతోంది. పెళ్ళికి మనిషి యిష్టాయిష్టాల ప్రమేయం లేదా!

రెండు రోజులయ్యాక తనలో తాను సమాధానపడ్డాడు అరవింద్. అమ్మానాన్నా అన్నదాంట్లో

తప్పేమీ లేదు అని అర్థం అయ్యాక అతని మనస్సు తేలికపడింది. తనను ఎంతగానో ప్రేమించే లత ఉండగా విక్రాంత్ మాటలను పట్టుకొని తాను ఫీలవడం, ఆలోచించడం ఉత్త సెంటిమెంటల్ అనుకున్నాడు అరవింద్.

* * * *

నాంపల్లి పబ్లిక్ గార్డెన్‌లో లతను చూసి ఆశ్చర్యపోయాడు అరవింద్. లత కూడా అతన్ని అక్కడ చూసి ఆశ్చర్యపోయింది. తనను వెతుక్కుంటూ వచ్చాడా అని క్షణకాలం పులకరించింది. ఆమె కళ్ళు సంతోషంతో మెరిసాయి. అంతలోనే దిగాలు పడిపోయింది.

''హాయ్ లతా! ఏంటి ఈ మధ్య మూడీగా ఉంటున్నావు? ఏమైంది?''

''హాయ్!'' అంటూ విషాదంగా నవ్వింది లత.

అరవింద్ మళ్ళీ మళ్ళీ అడిగేసరికి లత టాపిక్ మార్చింది.

''ఏం లేదు అరవింద్! మనం ప్రేమించే వారికన్నా మనను ప్రేమించే వారితో పెళ్ళి జరిగితే జీవితం ఆనందమయమవుతుందంటారు. నీ అభిప్రాయం ఏమిటి?''

''అది నిజం లతా! అందుకే మన పెళ్ళి యిద్దరికీ ఆనందమయమైన జీవితాన్నే యిస్తుంది'' అంటూ నవ్వాడు అరవింద్.

అరవింద్ ప్రస్తావనతో లత విస్తుపోయింది. తనను చూస్తే అరవింద్‌కు వేళాకోలంగా వుందా! అని అతనికేసి ఎగాదిగా చూసింది లత. ఆమెది ముందే గాయపడ్డ హృదయం.

అరవింద్ చూపుల్లో పశ్చాత్తాపంతో కూడిన ప్రేమ. లత కళ్ళల్లో మళ్ళీ క్షణకాలం వెలుగు. మళ్ళీ అంతలోనే విషాదం.

''నువ్వు అకస్మాత్తుగా యింటికెళ్ళావేంటి! మళ్ళీ ఏదైనా పెళ్ళి సంబంధం వచ్చిందా?'' నవ్వింది లత.

''అసలు విషయం దాటవేస్తున్నావు. నేనడుగుతున్నది మన పెళ్ళి గురించి.''

''నిన్ను ప్రేమించే నన్ను చేసుకుంటే నీ జీవితం ఆనందమయమవుతుంది. కాని నన్ను ప్రేమించే వారితో నా పెళ్ళి జరిగితే నాకు ఆనందంగా ఉంటుంది గదా!'' ఉడికించింది లత.

అరవింద్ సీరియస్ అయిపోయాడు. వెళ్తానంటూ వెళ్ళబోయాడు. చేయి పట్టి ఆపి అంది లత, ''అరవింద్! మా అమ్మా అన్నయ్యల సంగతి తెలిస్తే నన్ను చేసుకుంటా అని అనలేవు. విక్రాంత్ మొన్న మా వూరికొచ్చాడు. మా పరిస్థితి అంతా చూశాడు. విక్రాంత్ రాకపోతే మా అన్నయ్య యిపుడు జేల్లో ఉండేవాడు. వదిన ఆత్మహత్యా ప్రయత్నం చేసింది. ఇపుడు కొంత కోలుకుంది.''

''అరరే... ఎందుకు జరిగింది? విక్రాంత్ ఎపుడొచ్చాడు. ఏం జరిగిందసలు.''

''అదంతా పోనీలే అరవింద్! పార్కులోనైనా ప్రశాంతంగా ఉండనివ్వు. మీ ఊరికి ఒకసారైనా రమ్మనవేం? ఎప్పీననా?''

''ఛ! అలా అంటావేం? వచ్చే ఆదివారం వెళ్దామా?''

''ఈసారి వీలు కాదుగానీ తర్వాత చూద్దాం. ఊరికే అడిగాను'' అంది లత.

* * * *

మొదటి రోజులోనే లత సావిత్రితో, విక్రాంత్ తల్లి సక్కుబాయితో యింట్లో మనిషిలా కల్సిపోయింది. ''మేం మాదిగోళ్లం ఆంటీ'' అని లత అంటే సక్కుబాయి, అరవింద్ తల్లి దేవక్క నమ్మలేకపోయారు. అచ్చం మన పద్మశాలీల పిల్ల తీరే ఉన్నది అని మెచ్చుకున్నారు.

ప్రభుత్వ చల్‌గల్ అగ్రికల్చరల్ ఫారం, పొలాస అగ్రికల్చరల్ రీసెర్చ్ సెంటర్, జగిత్యాల ఖిలా చూద్దామని బయల్దేరదీశాడు విక్రాంత్. సావిత్రి, సక్కుబాయి, దేవక్క, లత, అరవింద్, విక్రాంత్ కల్సి బయల్దేరారు. ఖిలా గురించి విక్రాంత్ చెప్తుంటే సావిత్రి, లత ఆసక్తిగా విన్నారు. ధర్మపురి గోదావరి స్నానానికి బయల్దేరారు. సక్కుబాయి, దేవక్క యింటి వద్దే ఆగిపోయారు.

గోదావరి యిసుకలో నడుస్తున్నపుడు అరవింద్‌తో మెల్లిగా అంది లత.

"అరవింద్! విక్రాంత్ వాళ్ళ అమ్మనూ, సావిత్రినీ చూస్తుంటే అది మా యిల్లులాగే ఉంది. నా సోషల్ బ్యాగ్రౌండుకూ, నా అభిరుచులకూ విక్రాంతే మంచి మ్యాచ్ అన్పిస్తోంది" సాభిప్రాయంగా చూసింది.

అరవింద్ అవాక్కయ్యాడు.

"విక్రాంత్‌కు తెల్సా నీ ప్రేమ?"

"అతనెలా ఊహిస్తాడు? నేను నిన్ను ప్రేమిస్తున్నట్టు అతనికి తెల్సు. అంతే."

"నా మీద అలిగి మనస్సు మార్చుకున్నావా లతా!"

"అరవింద్! అలా బాధపడకు. ఉన్నతంగా ఆశించడం ఎవరికైనా సహజమే. అనుభవించగలిగిన స్తోమత, విశ్వాసం ఉన్నపుడే ఆశించింది అందినపుడు సుఖపడడం సాధ్యం.'

"ఏంటి లతా! ఇవాళేదో తత్వశాస్త్రం చెపుతున్నావు" అన్నాడు అరవింద్.

"తత్వశాస్త్రం కాదు అరవింద్! జీవిత శాస్త్రం. సోషల్ సైన్సు యిది. మొన్న మా యింట్లో జరిగిన గొడవ నా అవగాహనను మార్చింది."

లత, సావిత్రి గోదావరిలో కాస్త కిందికి స్నానం కోసం దిగారు. మోకాలి లోతు నీళ్ళల్లో కూర్చుని నీళ్ళు చల్లుకుంటూ అదే లోతని భయపడుతున్నారు. నీటి వేగం కాళ్ళ కింది యిసకను తొలగిస్తున్నకొద్దీ కొట్టుకుపోతున్నట్టు భయం. విక్రాంత్ నదిలో కాస్త ఎగువన స్నానం చేస్తున్నాడు. అరవింద్ ఈదుకుంటూ ముందుకు సాగాడు. "అటు వెళ్ళొద్దు. కొట్టుకుపోతారు" అని ఒడ్డునించి అరుపులు వినపడ్డాయి. అరవింద్ అప్పటికే నీళ్ళల్లో మునకలేస్తున్నాడు. స్నానం చేస్తున్న స్థానికులు నలుగురైదుగురు గబగబా అటుకేసి ఈది అరవింద్‌ని రక్షించి ఒడ్డుకు చేర్చారు. అరవింద్ ఆత్మహత్య చేసుకోవాలనుకున్నాడా అని లత మనస్సు పీకింది. ఎవరికీ చెప్పలేదు. అలా ఆనందం విషాదంగా ముగిసింది.

* * * *

అరవింద్ చాలా రోజులు కోలుకోలేదు. అమెరికా అల్లుడు రాలేక రాధ పెళ్ళి వాయిదా పడింది. ఎన్నో రాత్రులు తెగ బాధపడ్డ అరవింద్ మామూలైపోయాడు. రాధ పెళ్ళినాటికి విక్రాంత్ ఫుల్‌టైమ్ లెక్చరయ్యాడు. రాధ పెళ్ళికి భారీ ఏర్పాట్లు జరిగాయి. లత అటుఇటు పరిగెడుతున్నది. అరవింద్‌ని చూసి "హాయ్" అని విష్ చేసింది.

"హాయ్, అసలు పెళ్ళికూతురు రాధో-నువ్వో అర్థ కావడం లేదు. నీ హడావిడీ ఆనందం చూస్తుంటే" అంటూ నవ్వుతూ పలకరించాడు అరవింద్.

"విక్రాంత్! ఆరోజు హాయ్ అని విష్ చేస్తే నువ్వు ఫెమినిస్టు అనుకొన్న అప్పటి ప్యాంటు షర్టు డ్రెస్సుకు ఇప్పటి డ్రెస్సుకు పోలికే లేదు గదా."

"ఈ చీర నాది కాదు మాఫ్రెండుదండీ" సిగ్గుగా అంద లత.

అసందర్భ చర్చకు ఆశ్చర్యపోయి అరవింద్‌ను ఎగాదిగా చూశాడు విక్రాంత్. గుసగుసగా అడిగాడు విక్రాంత్. "రాధ మీది కోపంతో యిక్కడే యిదే పందిట్లో లతను పెళ్ళాడతావా ఏమిటి?"

''ఆ మాట నువ్వు చెప్పాలి'' అంటూ అర్థోక్తిగా నవ్వాడు అరవింద్. విక్రాంత్ అయోమయం చూసి లత నవ్వుతోంది.

''నేను రాధను లైక్ చేస్తున్నానని అలిగి లత నన్ను ప్రేమించడం మానేసింది. ఆరోజు లత నీతో పోట్లాడి వెళ్ళిపోయిందెవరు అని అడిగితే నీ గురించి చెప్పాను, నీ భావాలు చెప్పాను. అలాంటి వాళ్ళంటే నాకు చాలా ఇష్టం అంది లత. మరి యీ పందిట్లోనే పెళ్ళి చేసుకుంటారా!''

విక్రాంత్ ఏమంటాడో అనే ఆందోళన ఓవైపు, ఆసక్తి ఓవైపు అతన్నే గమనిస్తోంది లత.

''సావిత్రి పెళ్ళయ్యేదాక నేను పెళ్ళి చేసుకోను అని నీకు తెల్సు'' అన్నాడు విక్రాంత్ అరవిందకేసి చూస్తూ.

సగం అంగీకారం లభించినట్టయి లత ముఖం ఆనందంతో విరబూసింది. కాస్త ధైర్యం వచ్చింది. నవ్వుతూ కలుగజేసుకొని అంది. ''ఆమాట అరవింద్ చెప్పాడు. ఆ నిర్ణయంతో మీపై నాకు యింకా గౌరవం పెరిగింది. ఆమె పెళ్ళికి ఒక్కచేతి సంపాదన కన్నా రెండు చేతులు కలిస్తే బాగుంటుంది కదా.''

''నాకు యిప్పుడే గదా తెల్సింది. ఆలోచించుకోవడానికి కాస్త టైం కావాలి'' అంటూ లత కళ్ళల్లో కళ్ళు కలిపాడు విక్రాంత్. ఇద్దరిలో ఏదో ఉత్తేజం.

అరవింద్‌కు పెళ్ళి పందిట్లో యిదంతా ఆసక్తికరంగా ఉంది. అరవింద్ ఆలోచిస్తున్నాడు విక్రాంత్‌కు ఎంత టైం కావాలోఅని. తన పెళ్ళయ్యేదాకనా! లేక సావిత్రి పెళ్ళయ్యేదాకనా?

''తమ్ముడు ఆనంద్‌కు సావిత్రిని ఇచ్చి పెళ్ళిచేస్తే ఎలా ఉంటుంది.'' అడిగాడు అరవింద్.

విక్రాంత్ మాట్లాడలేదు. బాగానే ఉంటుందని అతని కళ్ళు చెప్తున్నాయి. కాని సావిత్రిని చేసుకుంటాడేమో అని ఆశ కల్గించిన అరవింద్ చూపిన పరిష్కారానికి ఆశ్చర్యపోయాడు. ఆనక నవ్వొచ్చింది.

''అరవింద్!, డాక్టర్లకు యింజనీర్లకు సోషల్ సైన్సెస్ తెలియవు అనుకున్నాను యింతకాలం. కాని నువ్వు సామాజిక అర్థశాస్త్రంతో పాటు బతుకు శాస్త్రం కూడా బాగా చదివినావు. మరి మెడికల్ షాపుతో పాటు ఎక్స్‌రే యూనిట్ కూడా మీ తమ్మునికే యివ్వాలి. కట్నం కింద వాటికి పెట్టుబడి మేమే పెడ్తాంలే'' ఏమంటావన్నట్టు లత కేసి చూశాడు విక్రాంత్.

''ష్యూర్!'' అంటూ లత విక్రాంత్ చేతిలో చేయికలిపింది.

* * * *

చంద్రయ్య మగ్గం నేయడం మానేసి ఇపుడు చిన్నకొడుకు ఆనంద్‌తో పాటు మెడికల్ షాపులో కూర్చుంటున్నాడు. అరవింద్ చాలామంచి డాక్టర్ అని పేరొస్తూ పేషంట్లరాక పెరుగుతున్న కొద్దీ ఇంటిల్లిపాదికీ సంతోషంగా ఉంది. తల్లి దేవక్క ఊరకే ఉండలేక కోడలు సావిత్రికి బీడీలు చేయడంలో సహకరిస్తోంది. ఇక అరవింద్ పెళ్ళి చేసుకుంటే యికి నిశ్చింతగా గడపొచ్చు అని తల్లిదండ్రుల ఆరాటం.

ఏదో ఆపరేషన్ చేసి రాత్రి తొమ్మిది దాటాక యింటికి చేరాడు అరవింద్. అందరూ అతని కోసమే ఎదురుచూస్తున్నట్టు కూర్చున్నారు. దేవక్క అందరికీ భోజనం వడ్డించింది. ఆదాయం పెరిగినా భోజనంలో పెద్ద మార్పేమీ లేదు. అన్నం, పప్పు, ఒక కూరగాయ, కాస్త పెరుగు.

''అరుణ మన యింట్ల కల్సిపోయినట్టు ఉంటంది. అరుణ గురించి నీ అభిప్రాయం ఏందిరా? నీకు లగ్గమైతే యిగ మాకు నిశ్చింత'' అంది దేవక్క.

''అరుణది మన కులం గాదే'' ఏమంటుందోనని నవ్వుతూ అమ్మకేసి చూస్తూ అన్నాడు

అరవింద్.

''యాడాదాయె పని చేయవట్టి. గాయింత తెల్వదార నాకు'' అంది దేవక్క.

''అమ్మకు, నాన్నకు ఆ వివరాలన్నీ తెల్సన్నా'' అన్నాడు తమ్ముడు ఆనంద్.

''ఈ కాలంల కులం ఎవలు చూస్తున్నర్ర? కాంతయ్య లతను చేసుకోలేదా? ఎంతో మంది డాక్టర్లు వేరే కులపోల్లను చేసుకున్నరని నువ్వే ఎన్నో సార్లు చెప్తివి గదర'' అన్నాడు తండ్రి చంద్రయ్య.

అమ్మానాన్నలకిష్టమైందంటే అరుణ తాననుకున్నదానికన్నా ఎక్కువగా యింట్లో కల్సిపోయిందన్న మాట. చిల్డ్రెన్ స్పెషలిస్టు అరుణలో ఎంత వినయం. అయినా తనకు తాను బయటపడకుండా అన్నాడు అరవింద్.

''అయితే అమ్మా! అందరూ కూడబలుక్కున్నారా?''

''నీతోని పెండ్లి జోలి తీసుడే భయమాయె. అరుణ వచ్చిన నాలుగు నెలలకే అనుకువైన పిల్ల అన్పించింది. మన కులం పిల్ల అంత సదువుతే ఎంత నీలుగుడో. డిగ్రీ సదువుతెనే నిర్మలకు ఎంత నీలుగుడు ఉండెనో నీకెరుకలేదా?''

''ఆమె మనస్సేందో తెల్సుకోకుండా గాలి మేడలు కట్టకుర్రి'' అన్నాడు అరవింద్.

''ఆడపిల్ల నోరిడిసి చెప్తదారా? యాడాది నుంచి ఆ పిల్లను చూస్తున్న. గాయింత తెల్వదా?''

''అమ్మా! వాళ్ళ కల్చర్ వేరు. మన కల్చర్ వేరు. మనది పని చేసికొని బతికే సంస్కృతి. మనది పనిని గౌరవించే సంస్కృతి. అందుకే నేను వద్దన్నా. డాక్టరు తల్లివైనా నువ్వా, మరదలు ఇప్పటికీ బీడీలు చేస్తున్నారు. ఊరికే ఎందుకుండాలనే తత్వం మీది. ఒకరు పని చేస్తే అందరు కూర్చుని తినే సంస్కృతి వాల్లది. వాల్లకు బీడీలు చేయడమన్నా, పని అన్నా అగౌరవం. చిన్నచూపు. కులం, వంశ ప్రతిష్ట అంటూ బాగా అహంకారాలకు పోయే తత్వం వారిది. మరోసారి ఆలోచించుకోర్రి.'' తన మనసులోని మాట బయట పడకుండా గంభీరంగా అన్నాడు అరవింద్.

మన యింటికి వచ్చే పిల్ల మనకు ముఖ్యం. పిల్ల మంచిది. ఆమె కులంతోని వాల్ల తత్వాలతోని ఏం పనిరా. మీరిద్దరు డాక్టర్లు కల్సి పని చేస్తే యింకో పది మంది మీతోని దావఖాన్ల బతుకుతరు గదర'' ప్రేమగా అంది దేవక్క.

కన్నతల్లి కూడా ప్రేమ, పెళ్ళిని పక్కా వ్యాపార దృష్టితోనే చూడ్డం అరవింద్‌కు కాస్త కష్టం వేసింది. తాను కూడా యిలాగే ఆలోచించాడని గుర్తొచ్చి కొరడాతో కొట్టినట్టు ఒళ్ళు జలదరించింది.

అలా చర్చ సాగి సాగి ముగిసింది.

మూడో రోజుకు అరవింద్ మౌనంగా అంగీకరించాడని దేవక్క ద్వారా తెల్సిన అరుణ ''అంతా మీ ఆశీర్వచనం అత్తమ్మా'' అంటూ పాదాభివందనం చేసింది. దేవక్క హృదయం కాబోయే కోడలి పట్ల ప్రేమతో నిండిపోయింది. ప్రేమగా లేవదీసి గుండెకు హత్తుకుంది.

అరవింద్ చొరవ తీసుకోవాలని అరుణ ఆశిస్తోంది. అరవింద్‌లో మార్పు లేదు. లోలోపల కలలు కంటూ మనస్సులోనే డ్యూయట్లు పాడుకుంటున్నాడు అరవింద్. అరుణ కూడా అదే పనిలో ఉంది.

వారం తర్వాత నిజామాబాద్‌లోని సొంతింటికెళ్ళిన అరుణ ఉత్సాహంతో అరవింద్ విషయం తల్లి చెవిన వేసింది. తండ్రి దయాకర్ రావు ఏదీ చెప్పలేదు. ఆర్థికంగా, వృత్తిపరంగా మంచి సంబంధం అనిపిస్తోంది. కాని కులపరంగా, సాంఘిక హోదా పరంగా వాళ్ళకీయడం చిన్నతనంగా ఉంది.

"నువ్వు సొంతంగా యిక్కడే ప్రాక్టీసు మొదలుపెట్టు. పెళ్ళి సంగతి తర్వాత చూద్దాం. ముందు పది రోజులదాకా రాలేనని ఫోన్లో చెప్పేయి" అన్నాడు తండ్రి దయాకర్ రావు.

తండ్రి అంటే ప్రేమతో పాటు భయం ఉన్న అరుణ విలవిలలాడిపోయింది. పదిరోజులు అరవింద్‌ను చూడకుండా ఉండాలా? రాత్రీ పగలూ పేషంట్లతో బిజీగా ఉండడం అలవాటైన తనకు పది రోజులు ఎంత బోర్. దేవక్క అత్తమ్మ ఫోన్ చేస్తే ఏమని చెప్పడం? "ఆరోగ్యం బాగులేదని చెప్తే కారేసుకుని అత్తమ్మా, అరవింద్ అందరూ ఇక్కడికి పరిగెత్తుకొస్తే ఎట్లా నాన్నా?" అంటూ అమాయకంగా అడిగింది అరుణ.

"ఇక్కడే క్లినిక్ ఓపెన్ చేస్తున్నా అని చెప్పెయ్యి" అంటూ ఇంట్లోంచి ఏదో పని ఉన్నవాడిలా బయటకు నడిచాడు దయాకర్ రావు.

అరుణకు ఏం చేయాలో తోచక తల్లి దగ్గర కన్నీళ్ళు పెట్టుకుంది.

వారం తర్వాత దయాకర్ రావు యింట్లో తుఫాన్ రేపాడు.

"అరవింద్‌కు ఒకరు కాదు యిద్దరు లవర్లున్నారట. ఒకామె రాధ. అమెరికా పోయిందట. మరొకామె లత. విక్రాంత్‌ని పెళ్ళి చేసుకుని కూడా అరవింద్‌తో ప్రేమాయణం సాగిస్తోందట. ఇలాంటి వాడినా నువ్వు ప్రేమించింది?"

"డాడీ! అరవింద్ అలాంటివాడు కాదు. గిట్టనివాళ్ళెవరో మీకు చెప్పి ఉంటారు."

"అరుణా! నీవు చిన్నపిల్లవేమీ కాదు. కాని ప్రేమ గుడ్డిది. నీకు తెలియని విషయాలెన్నో ఉన్నాయి. మరదలు సావిత్రికూడా అతడు అలవాటని అన్నారు. కాని నేనామాట నమ్మలేదనుకో."

"ఛఛ! ఏం మాట్లాడుతున్నారు డాడీ! మెడికల్ ప్రాక్టీసు పోటీలో చాతగాని వాళ్ళెవరో క్యారెక్టర్ మీద ఇలాంటి అభాండాలు వేసి ఉంటారు డాడీ!" ఉక్రోశంగా అంది అరుణ.

అరుణ తల్లి ఏది వాస్తవమో తేల్చుకోలేక ఆలోచనలో పడిపోయింది.

* * * *

న్యూయార్కునుండి రాధ వచ్చిందని లతకు తెల్సి వారంపైనే అయింది. సిటీకి వెళ్ళడం వీలుచిక్కలేదు. తనకు వీలు చిక్కాక విక్రాంత్ వెంట రాలేక పోవడం ఏదో వెలితిగా ఉంది. ఆరేళ్ళ తర్వాత కల్సుకోబోతున్న క్లాసుమేటు రాధను ఇద్దరం కల్సి వెళ్ళి పలకరిస్తేనే బావుంటుందనుకుంది లత. మళ్ళీ ఎపుడు వీలవుతుందో అని ఒక్కర్తే మూడేళ్ళ పాపను తీసుకొని కారులో బయల్దేరింది.

హైద్రాబాద్‌లోని దిల్‌సుఖ్ నగర్‌కు మలుపు తిరిగి ఎంతో ఉత్సాహంగా యిల్లు చేరేసరికి రాధ లేదు. ఎటో వెళ్ళింది. లతకు ఒక్కసారిగా నీరసం ముంచుకొచ్చింది. పనిమనిషి మంచి నీళ్ళిచ్చి టీ తీసుకు వచ్చింది. లత టీ తాగుతూ ఆ యింట్లో ఆరేళ్ళలో వచ్చిన మార్పుల్ని గమనిస్తోంది. పదేళ్ళ క్రితం ఫ్యాషన్‌గా ఉండిన నాటి అలంకరణ పెద్దగా మారలేదు. అదే ఇపుడు క్లాసిక్‌గా కనపడుతోంది. మనిషి దృష్టి ఎంతలో ఎంత మారుతుంది అని ఆశ్చర్యపోయింది లత.

సత్తయ్య రావడం చూసి గుర్తుపట్టింది లత. "నమస్కారం అంకుల్! బావున్నారా" అంటూ విష్ చేసింది లత. కమర్షియల్ టాక్స్ డిప్యూటీ కమిషనర్‌గా రిటైరైనా ఆ హుందాతనం అలాగే ఉంది. పైగా వయసుతో పాటు మరింత పెరిగిందనుకుంది లత.

ప్రతి నమస్కారం చేసి లతను గుర్తుకు తెచ్చుకునే ప్రయత్నం చేశాడు సత్తయ్య. అది గమనించి తనను తాను పరిచయం చేసుకుంది లత.

"నన్ను గుర్తు పట్టలేదా అంకుల్! లతను, రాధ క్లాసుమేట్‌ను. ఈ యింట్లో ఒక కోరస్

పాట మీద డ్యాన్సు ప్రాక్టీస్ చేశాం. చాలాసార్లు మీ యింట్లో భోంచేశాను. నాకు మంచి డ్రెస్సు లేదు. ఈ పాత డ్రెస్సులో నీ పెళ్ళికి రాలేను అంటే రాధ వాళ్ళమ్మ కొత్త పట్టుచీర కట్టుకోమని యిచ్చింది. తర్వాత నాకే యిచ్చేసింది. గుర్తుందాండి.'' నవ్వింది లత. లత కూతురు నవ్య ఆసక్తిగా యిల్లంతా పరిశీలిస్తూ అవీ యివీ ముట్టి చూస్తోంది.

సత్తయ్య ముహంలో బల్బు వెలిగింది. అంతా గుర్తొచ్చి నవ్వాడు. ''నీ పేరు లత కదూ! విక్రాంత్ అనే లెక్చరర్‌ను ఆదర్శ వివాహం చేసుకొన్నావు. ఎలా వుంది నీ ప్రాక్టీసు? ఉద్యోగంలో గాని జాయినయ్యావా? ఎంతమంది పిల్లలు?''

''ఒక్కతే పాపండి. అక్కడికి ఆపేద్దాం అని ఉంది. సెకండ్ థాట్‌కి ఇంకో రెండేళ్ళు అవకాశం యిద్దాం. అప్పటికీ ఒక్కరే చాలనిపిస్తే ఆపరేషన్ చేసుకోవచ్చు అని అనుకున్నామండి'' అంది లత.

పెద్దాయనతో మాట్లాడ్డం లతకు కాస్త బెరుకుగానే ఉంది.

''మీ ప్రాక్టీసు బాగా నడుస్తోందా?'' మళ్ళీ అడిగాడు సత్తయ్య యింకేం అడగాలో తోచక.

''ప్రాక్టీసు బాగా పికప్ అయింది. అర్ధరాత్రిల్లు కూడా నిద్ర లేపి పిలుస్తారు. అపుడపుడు విసుగనిపిస్తుంది రెస్టు దొరక్క. యిపుడు సిటీలో ఉన్న వైద్య సదుపాయాలన్నీ కరీంనగర్‌లోనే దొరుకుతున్నాయి.''

''దట్స్ గుడ్! కంగ్రాచ్యులేషన్స్!'' అన్నాడు గంభీరంగా సత్తయ్య.

కాసేపు యిద్దరి మధ్యా నిశ్శబ్దం. ఆ నిశ్శబ్దాన్ని తొలగిస్తూ అడిగింది లత, ''రాధ లేదా అంకుల్? ఎటు వెళ్ళింది? ఎపుడొస్తుంది? నేను ఫోన్ చేస్తే ఈ వేళకు యింట్లోనే ఉంటారని ఎవరో చెప్పారు.''

సత్తయ్య ముఖంలో విషాదం అలుముకుంది. గోడకున్న ఏదో ఫోటో కేసి చూస్తూ చెప్పాడు సత్తయ్య.

''ఎవరైనా పాత స్నేహితులొస్తున్నారని తెలిస్తే ఒకసారి ఉంటుంది. ఒక్కోసారి ఉండి ఉండి సమయానికి ఎటో వెళ్ళిపోతుంది. స్టేట్స్‌కి మళ్ళీ వెళ్ళడం లేదని మీదాకా తెల్సిందనే అనుకుంటాను'' అంటూ మళ్ళీ అదే ఫోటో కేసి చూశాడు సత్తయ్య.

లతకు చూచాయగా విన్నది గుర్తుంది. స్టేట్స్‌లో పాప పుట్టాక రాధ భర్తను కోల్పోయింది. అది యాక్సిడెంటన్నారు. కాని యాక్సిడెంటో, హత్యో స్పష్టం కాలేదు. పాపతో అక్కడే ఉందామనుకుంది. భర్తతో గడిపిన జ్ఞాపకాలు ఆమెను ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసేవి. వాతావరణం మార్పిడి కోసం ఇండియా వచ్చింది. ఇక్కడికి వచ్చాక నిర్ణయం మార్చుకుంది. శాశ్వతంగా యిక ఇండియాలోనే ఉండిపోదల్చుకుంది. ఇంతవరకు తెల్సు తనకు. పాపతో యిలాగే ఉండిపోతుందా? మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకుంటుందా? వగైరా వివరాలేమీ తెలియవు.

''అరవింద్ ఏం చేస్తున్నాడు, ఎక్కడున్నాడు?'' ఏదో గుర్తొచ్చి అడిగాడు సత్తయ్య.

''అరవింద్ యం.ఎస్. జనరల్ సర్జన్ చేశాడు. ప్రాక్టీసు బాగా నడుస్తోంది. పెద్ద హాస్పిటలే ఓపెన్ చేశాడు'' అంది లత.

అరవింద్, రాధ ఎంతో గాఢంగా ప్రేమించుకున్నారు. ఆ విషయం సత్తయ్యకు తెల్సు. అరవింద్ చాలా పేదవాడని, తండ్రి నేత పని చేస్తూ అప్పు చేసి చదివిస్తే చదువుకుంటున్న కుర్రాడని తెల్సిన సత్తయ్య తన కూతురుకు ఈ సంబంధం తప్పించాలని, ''లతా! అరవింద్‌కూ నీకూ పెళ్ళి కుదిరితే ఎంత చక్కని మ్యాచ్'' అని మెచ్చుకున్నాడీయన. స్టేట్స్‌లో కార్డియాలజిస్టుగా సెటిలైన

సంబంధం చూసి రాధను ఒప్పించింది ఈయనే. అయితే అరవింద్ గురించి యిప్పుడెందుకు ప్రస్తావించినట్టు? అర్థం కాక విస్తుపోయింది లత.

"అరవింద్‌కెంత మంది పిల్లలు?" మళ్ళీ అడిగాడు సత్తయ్య.

"అరవింద్‌కింకా పెళ్ళి కాలేదండి."

"అరే! ఇంతకాలం నుండి యింకా పెళ్ళి చేసుకోలేదా!" ఆశ్చర్యపోయాడు సత్తయ్య. ఆలోచనలో పడ్డాడతను.

చేసేదంతా చేసి ప్రేమికుల్ని విడదీసి ఏమీ తెలియనట్టు అడుగుతున్న అతన్ని చూస్తుంటే లతకు కోపం వచ్చింది. తనను తాను అదుపులోకి తెచ్చుకొని సౌమ్యంగా అంది లత.

"భగ్న ప్రేమికుడు కదా అంకుల్! అతను ఎవర్ని మెచ్చట్లేదు" అంటూ బలవంతంగా నవ్వింది లత.

అదీ యిదీ పిచ్చాపాటి మాట్లాడి టైం చూసుకుంది లత. రాధ యిక రాదని నిశ్చయించుకొంది లత. "మరి వెళ్తానంకుల్, నేను వచ్చి వెళ్ళానని చెప్పండి. వస్తాను" అంటూ పాపను తీసుకొని సెలవు తీసుకుంది లత.

* * * *

"హలో అరవింద్! నేను లతను మాట్లాడుతున్నాను. ఇండియన్ మెడికల్ అసోసియేషన్ నేషనల్ సెమినార్‌లో మీరేదో పేపర్ సమర్పిస్తున్నారట, కంగ్రాచ్యులేషన్స్" అంది ఫోన్లో లత.

"ఎవరన్నారు?" నవ్వుతూ అన్నాడు అరవింద్.

"ఇంకెవరు విక్రాంత్ చెప్పాడు. నిజమే కదా! అడ్వాన్సు కంగ్రాచ్యులేషన్స్! ఇంతకూ మీ సెమినార్ పత్రం సారాంశం తెల్సుకోవచ్చా? ఇఫ్ యూ హావ్ నో ఆబ్జక్షన్" నవ్వుతూ అంది లత.

"థాంక్స్ లతా! భారతీయ సంప్రదాయిక శస్త్రచికిత్స విధానాలు, వైద్య పద్ధతి - వర్తమాన అవసరాల్లో వాటి పాత్ర, అభివృద్ధి" అన్నాడు అరవింద్.

"అద్భుతమైన టాపిక్. మీ పేపర్ పెద్ద సంచలనం సృష్టిస్తుందనుకుంటాను. గడ్డలు కోసే మంగలివాళ్ళ వైద్యం గురించి, చీరుకుపోతే పెట్టే నల్లాలం పసరు, వంటి నాటు వైద్యాల్ని గురించి కూడా మీ పేపర్లో చర్చిస్తారా?"

"వై నాట్! తప్పకుండా. నా లక్ష్యం కూడా అదే. వేల ఏళ్ళుగా భారతీయులు యుద్ధాల్లో, యాక్సిడెంట్లలో ఉపయోగించిన వైద్యం, శస్త్ర చికిత్స విధానాలు - వాటి మంచి చెడ్డలు అన్నీ చర్చిస్తున్నాను. దానివల్ల ఆనాటి ప్రజల ఆరోగ్య స్థాయి, జీవన ప్రమాణాలు, అవగాహన కూడా తెల్సి వస్తాయి" అన్నాడు ఉత్సాహంగా.

"ఇలాంటి టాపిక్ మీద నీ దృష్టి ఎలా పడింది."

"మా తాత అంటే మా తల్లి తండ్రి గొప్ప ఆయుర్వేద వైద్యుడు. నిజాం రాష్ట్రంలో యాభయి ఏళ్ళ క్రితం దాకా ఏడు వేల మంది ప్రభుత్వ గుర్తింపు పొందిన ఆర్.యం.పి. ఆయుర్వేద వైద్యుల్లో ఆరువేల మంది పద్మశాలీలే. అలోపతి వైద్యం ప్రాచుర్యంలోకి రావడంతో వాళ్ళ ప్రాక్టీసు పడిపోయింది. బతుకు చితికిపోయింది. అందులో మా తాత కుటుంబం ఒకటి. బట్టల మిల్లులొచ్చి పద్మశాలీల కులవృత్తిని దెబ్బ తీసాయి. బతుకుదెరువు కరువైంది. అలోపతి వచ్చి దెబ్బదీసింది కూడా పద్మశాలీల బతుకుల్నే. వాళ్ళ బతుకులు శిథిలమై మన బతుకులు బాగుపడుతున్నాయి. మన పూర్వీకుల వారసత్వ వైద్య సంపదను వెలికి తీసి తిరిగి ప్రజల పరం చేయాలన్నది నా సెంటిమెంటు.

ఇవన్నీ విక్రాంత్ నీకు చెప్పే ఉండాల్నే?''

''అతను చెప్తేనే గదా తెల్సింది. నిజాం రాష్ట్ర రాజవైద్యుడు హాకీం నారాయణ దాసు రాధ అమ్మమ్మకు అన్నయ్యవుతాడట గదా!''

''భలే మాటలు నేర్చావే?'' నవ్వాడు అరవింద్.

''థాంక్స్! అన్నట్టు సత్తయ్య అంకుల్ గుర్తున్నాడా? ఈ మధ్య నిన్ను చాలాసార్లు గుర్తు చేశాడు. అలా చేసిందానికి పశ్చాత్తాపపడుతున్నట్టున్నాడు. నువ్వు రాధను పలకరించి రావడానికి వెళ్తానంటూ ముఖం చాటు వేస్తున్నావేంటి?''

''అదేం లేదు లతా! అర్జంటు కేసుల్తో బిజీ. జనరల్ మెడిసిన్ వాళ్ళకు లాగా సర్జన్లకు టైం మన చేతిలో ఉండదని నీకు తెలియదా? గైనకాలజిస్టువి. ప్రసూతులు, ఆపరేషన్లతో నీకూ అంతేగా!''

''అవుననుకో. కాని రాధ ఇండియా వచ్చి రెండు నెలలైపోయింది. ఒక్కసారైనా కల్సి రావాల్సింది. బాధల్లో ఉన్నవారిని ఓదార్చడం బాధ్యత కదా!''

అరవింద్ ఊ కొడ్తూ మౌనం వహించాడు. ఏవేవో గుర్తొచ్చాయి. ఏదో చెప్తామనుకుని ఆ ఏం లేదు. మంచిది ఉంటానంటూ కట్ చేశాడు అరవింద్.

బాధ! ఎవరికి బాధ! ఆమె బాధల పట్లే స్పందించాలా? ఎదుటివారి బాధల పట్ల ఆమె స్పందించింది ఏపాటి? అమెరికానుండి తనకెపుడైనా ఫోన్ చేసిందా? తనను అసలు గుర్తుంచుకుందా? తనగురించి ఆమెకు బాధేమీ లేనపుడు ఆమె గురించి తాను బాధపడాలా! ఆమెను ఓదార్చాలట. కావచ్చు. కానీ తనని ఓదార్చాలని ఆమె ఏనాడూ అనుకోలేదే. డబ్బు హోదా పెరిగాక తనను అసలు మనిషిలా గుర్తించిందా? డబ్బు హోదా ఉన్నవాళ్ళకు కష్టాలొస్తే పేదలు మాత్రం స్నేహం అనీ, క్లాసుమేటు అనీ, రకరకాల పేర్లతో సాయం చేయాలా? చేసి చేసి తిరిగి వారు కోల్పోయిన సుఖాలను, హోదాలను సమకూర్చే సాధనాలై తాము సమిధలుగా మిగిలిపోవాలా?

లత ఏదేదో చెప్తుంటే ఊకొడ్తున్నవాడల్లా మళ్ళీ అడిగేసరికి ఏంటీ సరిగ్గా వినపడట్లేదు అన్నాడు అరవింద్.

''అది సరే గానీ మీ హాస్పటల్ అనస్థటీషియన్‌గా ఎవరొస్తున్నారు? అపుడపుడు అర్జంట్ కేసులకు నాక్కూడా కావాలి.''

''లతా! నాక్కూడా కష్టంగా ఉంది. నాలుగు ప్రయివేటు హాస్పటల్స్. ఒక్కడే అనస్థటీషియన్. చాలా యిబ్బందిగా ఉంది. వస్తానన్న టైంకు రాడు. అన్నీ రెడీ చేసి ఎదురుచూడ్డం. అటు పేషెంట్ల బంధువులకు టెన్షన్. ఇటు మనం చాలా రిస్కు ఫేస్ చేయాల్సివస్తోంది.''

''రాధను పిలిస్తే ఎలా ఉంటుంది? కొత్త పరిసరాల్లో పడి కాస్త తేరుకుంటుంది. ఏమంటావు?''

అరవింద్ ఉలిక్కిపడ్డాడు. ''ఏంటి రాధనా? నా హాస్పటల్‌లోనా?'' ఎందుకో అరవింద్ గుండె లబ్‌డబ్‌మని కొట్టుకుంటూ వేగం హెచ్చింది.

''పర్మనెంటుగా కాదులే. కొద్దిరోజుల కోసం. విజిటింగ్ అనస్థటీషియన్‌గా అర్జంట్ కేసుల్లో పిలిపించుకోవచ్చు. కొంతకాలం రాధను మా యింట్లో ఉండుమని కోరుదామనుకుంటున్నాను. నీ అభిప్రాయం?''

''ముందు విక్రాంత్‌ని అడిగావా?''

''విక్రాంతే ఈ సూచన చేశాడు. నీ అభిప్రాయం కూడా కావాలి.''

''నేను ఆలోచించి చెప్తాను. ముఖ్యంగా అమ్మానాన్నలను అడగాలి.''

లత ఫోన్లో నవ్వింది. ఇందులో నవ్వడానికేముందో. పేదవాళ్ళయిన తమ అమ్మానాన్నలంటే లతక్కూడా యింత చిన్న చూపేమిటో అర్థం కాదు. అనుకున్నాడు అరవింద్.

"అరవింద్! రాధ మీ యింటి కోడలుగా రావట్లేదు. ఫ్రెండ్‌గా డాక్టరుగా వస్తుంది."

అరవింద్ యిబ్బందిగా ఫీలయ్యాడు. తన ప్రేమను నిరాకరించిన రాధను క్షమించాల్సిన స్థాయికి వచ్చాక ఎందుకో క్షమించలేకపోతున్నాడు. ఎపుడో లత అన్నట్టు యిది మగ అహంకారమా?

లత ఫోన్ పెట్టేశాక అరవింద్ తీవ్ర ఆలోచనలో పడ్డాడు. లత ఆలోచనలో వాస్తవికాంశం ఉండొచ్చు. కాని యిదే ప్రతిపాదన నిర్మల విషయంలో ఎందుకు చేయలేకపోయింది.

నిర్మల భర్త పోయి మూడేళ్ళవుతోంది. భర్త పోయినవాళ్ళను చేసుకోవాల్సి వస్తే నిర్మలనే చేసుకోవడం కనీస బాధ్యత. వాళ్ళ నాన్న నారాయణమామ పెట్టిన పెట్టుబడితోనే తాను మెడిసిన్ పూర్తి చేయగలిగాడు. నిర్మలను పెళ్ళి చేసుకో అని అడిగితే అపుడు తాను అదే కట్నం యిచ్చి తమ్ముడికివ్వచ్చు గదా. ఆ కట్నంతో ఇంటర్ తప్పిన తమ్ముణ్ని షాపు పెట్టించి పెద్ద సేటును చేయచ్చు గదా అని అడిగాడు. నారాయణమామ అహం దెబ్బతిని నిర్మలకు మరీ తొందరపడి పెళ్ళి చేశాడు. నిజానికి అలా తొందరపడి ఉండకపోతే తాను నిర్మలను పెండ్లి చేసుకొనేవాడేమో. నారాయణమామ ఆ అవకాశం యివ్వలేదు.

నిర్మల భర్త మదన్ ఎంతో సిన్సియర్. అయితే మరీ యింత సెన్సిటివ్ అని అతను ఆత్మహత్య చేసుకునే దాకా ఎవరికీ తెలియదు. రెండుసార్లు అయ్యేయస్ పాసైనప్పటికీ యింటర్వ్యూలో కావాలని పడగొట్టారని కనీసం గ్రూప్ వన్ లో నైనా న్యాయం జరుగుతుందనుకుంటే అంతకన్నా హీనంగా పలుకుబడి, పైరవీలు. ఖచ్చితంగా వస్తుందనుకున్న గ్రూప్ వన్ కూడా మిస్సవడంతో తట్టుకోలేకపోయాడు. నిర్మల అయిదో నెల క్యారియింగ్ అనైనా చూడకుండా అర్ధాంతరంగా నిష్క్రమించాడు. అదంతా గతం. ఇదంతా తెల్సిన లత నిర్మలక్కూడా ఒక కొత్త జీవితం యివ్వాలి అని యిన్నేళ్ళుగా ఎందుకు ప్రస్తావించలేకపోయింది?

ఈ ఆలోచనల్తో అరవింద్ మనస్సంతా వికలమైంది. ఎపుడూ కలవారి కష్టాలే కష్టాలుగా గుర్తొస్తాయా? పేదవారికి అవే కష్టాలు వస్తే గుర్తు రావా? ఫేర్ కాపీ రాస్తున్న సెమినార్ పేపర్‌ని మూడ్ చెడిపోయినట్టయి పక్కన పెట్టి లేచాడు అరవింద్.

అరుణని ఫోన్ చేసి అర్జంటుగా పిలిపించుకోవాలి అనుకున్నాడు అరవింద్. అరుణే ఫోనెత్తింది. అరవింద్ కంఠం విని పులకించి పోయింది. నాన్న లేడు. ఇదే సరైన సమయం అని అమ్మకు చెప్పి వెంటనే బయల్దేరింది.

అరుణకు కాస్త యింగ్లీషు బాగా వచ్చు. ఏవేవి సంక్షిప్తం చేసి, ఏవి చర్చించాలో చెప్పి సెమినార్ పేపర్ ఫేర్ కాపీ చేయమని యిచ్చాడు అరవింద్. అరుణ రాకతో దేవక్క, చంద్రయ్య, ఆసుపత్రి సిబ్బంది, పేషెంట్లు, సావిత్రి ఎంతో సంతోషించారు.

* * * *

లత విక్రాంత్‌లతో పాటు ఈసారి అరవింద్ రావడం సత్తయ్యకు సంతోషం కలిగించింది. అతనికి రాధ పట్ల గల ప్రేమను తేలికగా తీసుకొని అవమానించి పంపిన విషయం గుర్తొచ్చి సత్తయ్యకు అరవింద్‌తో మాట్లాడ్డానికి ముఖం చెల్లలేదు. అరవింద్ వెంట వచ్చిన అరుణను అతని శ్రీమతేమో అని ఆశ్చర్యంగా చూశాడు సత్తయ్య. రాధ కూడా అరుణను ఆసక్తిగా చూసింది.

లత అరుణను పరిచయం చేసింది.

"డాక్టర్ అరుణ. చిల్డ్రెన్ స్పెషలిస్టు. నిజామాబాద్ నేటివ్. ప్రస్తుతం జగిత్యాల్లో అరవింద్ హాస్పిటల్‌లో పనిచేస్తోంది."

రాధ అరుణను విష్ చేసింది. కుశల ప్రశ్నలయ్యాక ఊసుపోక కోసం అడిగాడు విక్రాంత్, "రాధా! అమెరికన్ లైఫ్ అద్భుతంగా ఉంటుందంటారు. ఆరేళ్ళలో మీకెలా అన్పించింది?"

అవన్నీ గుర్తు చేసికోవడం యిష్టంలేనట్టుగా విషాదంతో యిబ్బందిగా చూసింది రాధ. లత కూడా అడిగేసరికి వేదాంత ధోరణిలో అంది రాధ.

"ఎవరి కోసం బతుకుతున్నామో, ఎందుకోసం బతుకుతున్నామో ఆలోచించుకొనే టైం లేనంత వేగంగా అక్కడి జీవితం సాగుతుంది. ఎవరో అన్నట్టు అది యవ్వనకాల దేశం. జీవితంలోని మిగతా దశలకు అంతగా పనికి రాదు. ఆ వే ఆఫ్ లైఫ్‌ను, స్టాండర్డ్ ఆఫ్ లివింగ్‌ను తట్టుకోవడం కష్టం."

"అక్కడ కాంట్రాక్టు మ్యారేజెస్ ఉంటాయట గదా!" అరుణ అమాయకంగా అడిగింది.

"మన భారతీయుల్లో అలాంటివేమీ లేవు. మనవాళ్ళు అక్కడ కూడా యిలాగే ఉంటారు. విడాకులు సెకండ్ మ్యారేజి మాత్రం యిక్కడంత కష్టం కాదు. ఇక్కడంత తప్పూ కాదు."

"ఇక్కడ కూడా బిలో మిడిల్ క్లాసులో అవి మొదట్నుంచీ ఉన్నాయి. వాటిని వాళ్ళు ఎపుడూ తప్పుగా భావించలేదు. మా అమ్మకు నేను సెకండ్ మ్యారేజీ కూతుర్నని మీకు తెల్సుగా! అయితే ఈ మేన్ స్ట్రీం మీడియా సృష్టిస్తున్న సంస్కృతిని అడాప్టు చేసుకొని సాంస్కృటైజ్ అవుతూ యిప్పుడు తప్పని కొందరనుకుంటున్నారు. మరో వైపు ఫెమినిస్టులు దాన్ని వ్యతిరేకిస్తున్నారు. దీనికి బదులుగా మన పూర్వీకుల తల్లి సంస్కృతిని, మాతృస్వామిక వ్యవస్థని హైలైట్ చేస్తూ మేన్ స్ట్రీం కల్చర్‌గా మీడియాలో చూపించగలిగితే ఫెమినిజంకన్నా వంద రెట్లు శక్తితో అద్భుతాలు సృష్టించవచ్చు" అంది లత.

"అబ్బ! యిక్కడ కూడా నీ ఫెమినిస్టు లెక్చర్లు దంచడం మొదలెట్టావూ" నవ్వుతూ విసుక్కుని, రాధని అడిగాడు విక్రాంత్.

"రాధా! లత లెక్చర్లకేం గానీ మీ అత్తగారి తరఫువాళ్ళు ఇప్పుడు మీ పట్ల ఎలా ఉన్నారు. ఐ మీన్ ..." ఆ వాక్యం ఎలా పూరించాలో తోచక ఆగిపోయాడు విక్రాంత్.

"అన్నయ్యా! నాకు వాళ్ళతో అంతగా అటాచ్‌మెంట్ పెరగలేదు. పెళ్ళయ్యాక ఏడాదిలోపే స్టేట్స్‌కి వెళ్ళాను గదా! వెళ్ళేదాకా ఏ కొద్ది రోజులో తప్ప ఆ ఏడాది కూడా మా యింట్లోనే ఉండిపోయాను" అంది రాధ.

" ఐ మీన్ మీ కుటుంబ సంబంధాలు కాదు, వారితో మీ ఆర్థిక లావాదేవీలు ఎలా ఉన్నాయి, నామినీగా ..." అంటూ అర్థోక్తిగా అడిగాడు విక్రాంత్.

"ఓ అదా అన్నయ్యా! నామినీగా నా పేరే ఉంది. దాంతో అతను చనిపోయాక చాలా పెద్ద గొడవైంది. వాళ్ళది జాయింటు ఫ్యామిలీ. ఆయనొక్కడే ఇన్‌కం సోర్స్. అందరి చదువులు, అవసరాలకు మేమే పంపేవాళ్ళం. వాళ్ళ చిన్నకూతురు, అంటే మా చిన్నాడపడుచుకు ఒక పెద్ద సంబంధం నిశ్చయమైనాక యిలా జరిగింది. ఇవన్నీ నాన్న చూసుకున్నాడు. లీగల్‌గా అన్నీ నీకే చెందుతాయని నాన్న పట్టుబట్టాడు. అతనే పోయాక డబ్బు గురించి నాకు ఆసక్తి పోయింది. పైగా నాకన్నా వాళ్ళకే డబ్బు ఎంతో అవసరం. మూడింట రెండొంతులు వాళ్ళకే ట్రాన్స్‌ఫర్ చేస్తూ అగ్రిమెంటుపై సంతకాలు జరిగాయి. ఇదంతా పూర్తయ్యేసరికి వాళ్ళతో అటాచ్‌మెంట్ ఆ కాస్తా లేకుండా పోయింది. లత ఇంతకు ముందు వచ్చినపుడు ఈ గొడవల వల్లే మనసంతా ఏదోలా

ఉండింది. ఇపుడవన్నీ గత జన్మ విషయాలు. ఆ విషయాలు వదిలేసి వేరే ఏదైనా మాట్లాడుకుందాం ప్లీజ్" విషాదంగా నవ్వే ప్రయత్నం చేసింది రాధ.

"అంటే యిపుడు నువ్వు కొత్త జన్మ ఎత్తి మళ్ళీ కొత్త జీవితం జీవించడానికి నిర్ణయించుకున్నావు. నువ్వు తొందరగా కోలుకున్నందుకు నాకు సంతోషంగా ఉంది."

"ఈ పాపకు వాళ్ళ డాడీతో బాగా అటాచ్‌మెంట్. ఎపుడూ డాడీ కావాలని ఏడుస్తూ ఉంటుంది. ఎక్కన్నించి తేను? ఎలా సముదాయించను? ఎలా చిక్కి పోయిందో చూడండి" అంటూ కన్నీళ్ళు పెట్టుకుంది రాధ.

అరుణ ఆప్యాయంగా ఆ పాపకేసి చేతులు చాచింది. ఎత్తుకుని ముద్దు పెట్టుకుంది. "అప్పుడే పాపకు ఎనీమియా (రక్త హీనత). న్యూట్రిషన్ ఫుడ్ తినిపించాలి" అంది అరుణ.

"విన్నావా లీనా! ఆంటీ ఏం చెబుతోందో. ఇకనుంచి అన్నం తింటావుగా!" అంటూ అడిగింది రాధ. అలాగే అని తల వూపింది లీనా.

అరవింద్‌కు లీనా రాధ చిన్నప్పటి ఫోటోలా ఉందనిపించింది.

అందరూ అక్కడే భోంచేశారు.

"రాధా! కొంతకాలం నాతో వచ్చెయ్యి. విక్రాంత్ వారానికి రెండ్రోజులే యింట్లో ఉంటాడు. నీవు నాకు తోడుగా ఉన్నట్టుంటుంది. నీక్కూడా పరిసరాలు ఛేంజయి ఫ్రెష్‌గా ఉంటుంది. పాత జ్ఞాపకాల్లో ఉంటే కొత్త జీవితం గెల్చుకోవడం సాధ్యం కాదు" అంది లత.

లెక్చరర్‌గా తన లోకం తనది అనుకున్నాడు విక్రాంత్. లతకు తాను ఏనాడూ ప్రొఫెషనల్‌గా తోడు కాలేకపోయాడు. "ఇద్దరు డాక్టరమ్మలతో మీ ప్రాక్టీసు మూడు పువ్వులు ఆరు కాయలవుతుంది" అంటూ నవ్వాడు విక్రాంత్.

ఎంతో ఒత్తిడిమీద రాధ సరేనంది. సత్తయ్యకు కాస్త సంతోషం అన్పించింది. సాయంత్రమే తమతో పాటు రాధను బయల్దేరదీసింది లత.

* * * *

అరుణతో రాధ ఏదో చెప్తోంది. అసిస్టెంటు బాయ్ డోర్ తీసి, "నిర్మల మేడం వచ్చింది సార్. రమ్మంటారా?" అంటూ అడిగాడు అరవింద్‌ని. పంపుమన్నట్టు తల వూపాడు అరవింద్.

చంకలో పాపతో చిక్కిన శరీరంతో ప్రవేశించిన నిర్మల అందరికీ నమస్కరించింది. అరుణకు చూపించుమన్నాడు అరవింద్. అరుణ అవీ యివీ పరీక్షలు చేసింది.

"ఇంత చిన్న పాపకు వస్తున్న నొప్పి అపెండిసైటిస్ అయి ఉండదు. ఏదో పడని వస్తువు తిన్నట్టుంది. మీరేం కంగారు పడకండి" అంటూ మందులు రాసింది అరుణ.

"కాసేపు కూర్చో" అంటూ అరవింద్ రాధను నిర్మలకు పరిచయం చేశాడు. నిర్మలను రాధకు పరిచయం చేశాడు.

"రాధా! నేను వీళ్ళ డాడీ పెట్టిన పెట్టుబడితోనే చదువుకోగలిగాను. అఫ్‌కోర్స్ వడ్డీతో సహా యిచ్చేశాననుకో. అయినా అలా వడ్డీకైనా నమ్మి యిచ్చేవాళ్ళు కూడా కావాలి గదా! స్టేట్స్‌లోని కార్డియాలజిస్టుతో నీ పెళ్ళి సెటిలైందని నాతో దాచకుండా వెంటనే చెప్పేసి ఉంటే నేను ఈ నిర్మలనే పెళ్ళి చేసుకొని ఉండేవాడిని. అట్లా నీతో పెళ్ళి కాకుండా పోయింది. నిన్ను చూసుకొని నిర్మలను వద్దంటే యిటు నిర్మలతో పెళ్ళి కాకుండా పోయింది" అంటూ వేదాంతిలా నవ్వాడు అరవింద్.

జరిగిపోయిన విషయాలను అంత స్పోర్టివ్‌గా చెప్తున్న అరవింద్‌కేసి గౌరవంగా చూసింది

నిర్మల. అరవింద్‌లో ఎంత హృదయ సంస్కారం. కాని తానపుడు అరవింద్‌ను తమ వద్ద పనిచేసే పనిమనిషి కొడుకన్నంత తేలికగా చూసింది. తనకంత గర్వం ఎందుకుండిందో.

''నేను అపుడు చాలా గర్విష్టిగా ఉండేదాన్ని లెండి'' నిర్మల పేలవంగా నవ్వింది.

* * * *

ఏదో పార్టీ టికెట్ సంపాదించి ఎమ్మెల్లేగా పోటీ చేసి అయిదు వేల ఓట్ల తేడాతో ఓడిపోయేసరికి నారాయణ సేటు కొడుకు శ్రీనివాస్ దివాలా తీసినంత పనైంది. రాజకీయాల్లో తిరగడంతో వ్యాపారం కుంటుపడింది. ఇటు చూస్తే నిర్మల బతుకు యిలా అయిపోయింది. అరవింద్ ప్రోత్సాహంతో అతని తమ్ముడు ఆనంద్ శ్రీనివాస్‌కు కుడిభుజంలా తిరిగాడు. మెడికల్ షాపులో యిపుడు పూర్తిగా చంద్రయ్యే కూర్చుంటున్నాడు. ఎంతో కష్టపడి సాధించిన అభివృద్ధినుంచి వెనక్కి మళ్ళినట్టనిపిస్తోంది నారాయణ సేటుకు.

బి.పి. పెరగడంతో నారాయణ సేటును అరవింద్ హాస్పిటల్‌కు తరలించారు. డాక్టర్ అరవింద్ యిలా అన్నాడు నాన్నా అని నిర్మల చెప్పింతర్వాత నారాయణ సేటు మనస్సు ఎలాగో అయింది.

''నారాయణమామ తొందర పడకపోతే నేను నిర్మలనే చేసుకొనేవాడిని'' అని అరవింద్ అన్నాడని నిర్మల చెప్పిన మాటలోని అంతరార్థం ఏదేదో ఊహించాడు నారాయణ సేటు.

తన పక్కనే కూర్చుని అరవింద్ తనను పరీక్షిస్తుంటే నారాయణసేటు కళ్ళల్లో నీళ్ళు.

''మామా! కంగారేమీ లేదు. నార్మల్‌గానే ఉంది. టెన్షన్ పెట్టుకోకండి'' అన్నాడు అరవింద్.

నారాయణసేటు మంచం పక్కన నిర్మల పాపనెత్తుకొని కూర్చుంది. నాన్న కన్నీరెందుకో నిర్మలకు తెలుసు. అరవింద్‌కు తెలియదు.

''బతుకుతానో లేదో'' రెండు చేతులు జోడించాడు నారాయణసేటు. అతని ప్రార్థన అర్థం వేరు.

చంద్రయ్య, దేవక్కలు సావిత్రికి ధైర్యం చెప్పారు. ఎందరెందరో చూడ్డానికి రావడంతో హాస్పిటలంతా మూడు రోజులు సందడిగా మారిపోయింది. నాలుగోరోజు సిటీకి తరలించారు. అంబులెన్సు సిద్దిపేట చేరకముందే సిటీకి వెళ్ళాల్సిన అవసరం తీరిపోయింది. నిర్మల దుఃఖానికి అంతులేదు. ఒక ఎమ్మెల్లే తండ్రిలా ఎందరెందరో పురప్రముఖులు, ఎంతో మంది కులసంఘ నాయకులతోను నారాయణసేటు శవయాత్ర సాగింది. శ్రీనివాస్ అగ్గి పట్టుకొని ముందు నడిచాడు. నారాయణసేటు శవాన్ని అరవింద్, ఆనంద్, చంద్రయ్యలతో ఎవరెవరో పోటీలు పడి భుజం మార్చుకున్నారు.

* * * *

నెలలు గడిచాయి. నిర్మల అన్న శ్రీనివాస్ వ్యాపారం మూలబడింది. రాజకీయాలే అతనికి సర్వస్వమయ్యాయి. నిర్మల వదిన పురమాయింపుల్తో నిర్మల తన యింట్లోనే పనిమనిషిలా అయిపోయింది. నిర్మలను చూస్తుంటే దేవక్క మనస్సు తరుక్కుపోతోంది.

వియ్యపురాలైన సక్కుబాయి యింటికి వెళ్ళింది దేవక్క. నిర్మల గురించి అయ్యో పాపం అని సానుభూతిగా అంది దేవక్క.

''ఎందుకు పాపం అనాలె వదినే? చేసిన పాపం ఉత్తగనే పోతాదో. మమ్ముల ముంచె. మందిని ముంచె. కులాన్ని ముంచె. కుల సంగాన్ని ముంచె. అందర్ని ముంచి తానొక్కడు మీదికి

తెలితే - ఆ గోస తాకదా? నా ఉసురు తలుగదా'' అంది సక్కుబాయి ఈసడింపుగా.

''తండ్రి పాపం చేస్తే బిడ్డ ఏం చేసింది. పోయినోడు పాయె. ఉన్న గోసంతా ఆ పిల్లకేనాయె. మంచిగ బతికినపుడు అనకపాయిరి. ఇపుడు రెండో సంబంధం ఎవలు దొరుకుతరు?''

''ఆడు నన్ను ముండ మోపిచ్చినట్టు వాని బిడ్డ ముండ మోసింది'' అంటూ గతమంతా తవ్వింది సక్కుబాయి.

తన పెనిమిటీ, నారాయణసేటూ ఒక కాడనే బట్టలు నేసేవాళ్ళు. చేనేత సహకార సంగం కోసం యిద్దరు కలిసే తిరిగిన్రు. తన పెనిమిటిని సంగంలో నెగలనీయలేదు. తన పెనిమిటి నేత కార్మికుడుగానే పోయాడు. వీడు ముంచిన రందితోనే పోయిండు. ''ఇంత దివాలైనా ఇపుడు కూడా మా కన్నా మంచిగనే బతుకుతున్నారు. అయ్యో అనుడేంది? ఆ పిల్లకేమైన నీలుగుడు తక్కువుండెనా? అది ఎన్నడన్న నన్ను చిన్నీ(చిన్నమ్మా) అని పిలిసిందా!''

''అవన్ని కాంతయ్య, సావిత్రి మరిసినా నువు మాత్రం మరువలేదో వదినే. మన కండ్ల ముంగట పెరిగిన పిల్ల గోస అన్పిస్తుంది'' అంటూ బాధపడింది దేవక్క.

* * * *

''రాధ వచ్చిన్నించి అరుణ మూడీగా ఉంటోంది'' బెడ్ మీద వెల్లకిలా పడుకొని లతకేసి చూస్తూ అడిగాడు విక్రాంత్.

''వాళ్ళ నాన్న ఏదో అన్నాడట. ఈ మధ్య అరవింద్‌కూడా మూడీ అయి మతిమరుపు ఎక్కువై పోయింది'' అంది లత ఏదో ఫెమినిస్టు పుస్తకం తిరగేస్తూ.

''నీవు అనవసరంగా అరవింద్‌కు కొత్త సమస్యలు సృష్టిస్తున్నావనిపిస్తోంది. రాధను నువ్వు మళ్ళీ తన జీవితంలోకి తీసుకురాకపోతే అతను అరుణను పెళ్ళి చేసుకొని ఉండేవాడు. ఇప్పుడు అరుణను చేసుకోవాలో రాధను చేసుకోవాలో తేల్చుకోలేక సతమవుతున్నాడు'' అన్నాడు విక్రాంత్.

''సమస్య యింత క్లిష్టమవుతుందనుకోలేదండి. పరస్పరం ప్రేమించుకున్నారు కాబట్టి అరవింద్ రాధలకు ఒక్కటి కావడానికి జీవితం మరో అవకాశం యిచ్చిందనే అనుకున్నాను.''

లత అమాయకత్వానికి జాలిపడ్తూ నవ్వాడు విక్రాంత్.

''సమస్య నీకు అంత సరళ రేఖలా కనపడుతోందా? ఇంత జరిగాక కూడా నీకు సమస్య అర్థం కాలేదన్న మాట. జీవితమంటే పాత సిన్మా ముగింపు అనుకున్నావా? నీ సంప్రదాయ ఊహాత్మక ఆదర్శాల దృష్టి అలాగే ఉందన్నమాట. ఇక ఫెమినిజం చదివి ఏం నేర్చుకున్నట్టు?''

''అంటే అరుణను చేసుకొంటాడంటారా?''

''ఇప్పుడది సాధ్యం అనుకోను. కాని నువ్వు రాధను సన్నిహితం చేసేసరికి అదే సానుభూతికి అర్హమైన నిర్మల కూడా అతనికి గుర్తొచ్చింది. రాధ రావడం వల్ల అరవింద్‌కు నిర్మల కొత్త ప్రాబ్లం అయింది.''

''అంటే ఇపుడు నిర్మలను చేసుకొంటాడంటారా?''

''అది కూడా చెప్పలేం. నువ్వు రాధను అతని నెత్తిన రుద్దకపోయి వుంటే ఖచ్చితంగా అరుణనే పెళ్ళి చేసుకొని ఉండేవాడు. అసలు అతని జీవితంతో ఆటలాడుకుంటున్నది రాధో, నిర్మలో, అరుణో, విధో కాదు. నీవు.''

లత తల గిర్రున తిరిగిపోయింది. ''ఏమిటి మీరనేది?'' అంటూ పక్కమీంచి అకస్మాత్తుగా లేచి కూర్చుంది.

''ఆలోచిస్తే నీకే అర్థమవుతుంది. నిర్మల పెళ్ళయిపోయి, రాధ పెళ్ళి సెటిలయ్యాక నిన్ను చేసుకొందామనుకున్న అరవింద్‌కు ఆసాటికే నువ్వు అలిగి నన్ను చేసుకొని అపుడూ సమస్య సృష్టించావు. సకాలంలో గమనించి కాపాడకపోతే అరవింద్ ధర్మపురి గోదావరిలో ఆ రోజే చనిపోయి వుండేవాడు - నీ వల్ల నన్ను చేసుకొని నువ్వు రాధ తనను మభ్యపెట్టిందని అరవింద్ తిట్టుకొని బాధపడే స్థితి తెచ్చావు. పైపైన చూసేవారికి అరవింద్ కష్టాలకు రాధే కారణంగా కనపడుతుంది. కాని ఆ కష్టాలన్నీ నీ వల్ల వచ్చినవే. ఇప్పుడూ అలాగే చేశావు. లతా! గతాన్ని గతంలోలాగే వర్తమానంలో పరిష్కరించడం సాధ్యం కాదు. ఇది గమనించలేదు నువ్వు.''

లత ఆలోచిస్తున్నకొద్దీ తానెంత పెద్ద పొరపాటు చేసిందీ తెల్సి రాసాగింది. నిర్మలను, రాధను చూసి అరుణ తనలాగే అలిగి మరొకర్ని ప్రేమిస్తే ..... అరవింద్ ఏమైపోతాడో.

''అరవింద్! నాకు తెలియకుండానే నీ జీవితంలో ఎంత చిచ్చుపెట్టాను'' అంటూ తల బాదుకుంది లత. అరవింద్ ఈ సమస్య పరిష్కరించుకోలేక ఆత్మహత్య చేసుకోడు గదా అని వణికిపోయింది లత.

''అరవింద్ గురించి నాకు భయంగా వుందండి. ఇపుడేం చేద్దామంటారు?''

''ప్రస్తుతం మనం చేయగలిగిందేమీ లేదు. కాని ఒకటి తోస్తోంది. ముందు రాధను సొంతంగా ప్రాక్టీసు ప్రారంభించమని చెప్పు. అప్పుడు అరవింద్‌కు ఆలోచించుకోవడానికి కాస్త వీలు చిక్కుతుంది.''

''అప్పుడు ఎవర్ని చేసుకొంటాడంటారు?''

''ఇప్పుడే ఎలా చెప్పగలం? కాలమే నిర్ణయిస్తుంది. రాధ దూరంగా ఉంటే అతని మనస్సు నుంచి నిర్మల కూడా దూరమై అరుణనే చేసుకోవచ్చు. ఈలోగా అరుణ నీలాగా అలిగి మరొకర్ని ప్రేమిస్తే నిర్మలను చేసుకోవచ్చు. ఎలా చెప్పగలం?'' అన్నాడు విక్రాంత్. ''నాకు నిద్ర వస్తోంది'' అంటూ ఒరిగాడు.

ఒకటి చేయబోతే మరొకటి అయిందేమిటి? అనుకుంటూ తలపట్టుకు కూర్చుంది లత. ఎపుడు నిద్ర పట్టేసిందో.

అనవసరంగా అరవింద్ జీవితంలో ప్రవేశించానని బాధతో రాధ ఆత్మహత్య చేసుకొంది. ఎటూ తేల్చుకోలేక అదే సమయంలో అరవింద్ ఆత్మహత్య చేసుకొన్నాడు. అరుణ బిగ్గరగా ఏడుస్తోంది.

లత నిద్రనించి అకస్మాత్తుగా లేచింది. అదంతా కల అని అర్థం అయ్యేటప్పటికీ లత కాళ్ళు చేతులు వణుకుతున్నాయి.

''ఏమండీ. ఏమండీ అంటూ ఎంత పిలిచినా నిద్ర లేవలేదు విక్రాంత్. నైటీతో బయటకు నడిచింది లత. మరో బెడ్‌రూంలో రాధ పాపను పొదువుకొని హాయిగా నిద్రపోతోంది. కాస్త గుండె దడ తగ్గింది. ఫోన్ రింగ్ చేసింది లత.

''హలో! డాక్టర్ లతను మాట్లాడుతున్నాను. డా॥ అరవింద్ గారున్నారా?''

''నమస్కారం మేడమ్. నిర్మల మేడం నిద్ర మాత్రలు మింగింది. డాక్టర్‌గారు బిజీలో ఉన్నారు. పిలువుమంటారా?''

''వద్దు'' అంటూ ఫోన్ పెట్టేసి ఏడుస్తూ కూర్చుంది లత. కర్తవ్యం గుర్తొచ్చి గబగబా డ్రెస్సు మార్చుకుంది. అలికిడికి రాధ లేచింది. రాధ కూతుర్ని లత కూతురు దగ్గరికి నిద్రలోనే ఎత్తుకెళ్ళి పడుకోబెట్టింది. నిర్మలను బతికించుకోవాలని ఆతృత. కారు వేగం అందుకుంది.

రాత్రంతా కంటిమీద కునుకు లేదు. ఉదయం పదింటికి నిర్మలకు ప్రాణాపాయం

తప్పిందని ఊపిరి పీల్చారు డాక్టర్లు. నిర్మల అన్న శ్రీనివాస్ ఆందోళన తగ్గింది. మూడోరోజు నిర్మలకు అబార్షన్ చేసినట్టు డాక్టర్లు రాధ, లత. తమకు తప్ప అరవింద్‌కు కూడా తెలియనీయలేదు.

ఆపుకోలేని కోరిక వల్ల బతుకు ఎంత చిత్రంగా మలుపు తిరుగుతుంది అనుకుంది రాధ. అరవింద్ పైకి అపుడపుడు తనకూ మనస్సు మళ్ళిన విషయం గుర్తొచ్చి ఒళ్ళు జలదరించింది. నిర్మల రహస్యం ఎన్నాళ్ళు ఆగుతుందో తెలియదు. తెలిస్తే సమాజం ఆమెను చూసే చూపే మారుతుంది.

తన భవిష్యత్తేమిటో ఇక నిర్ణయించుకోక తప్పదనుకుంది రాధ. తనకు డబ్బు మీది వ్యామోహం భర్త చనిపోయాక పూర్తిగా చచ్చిపోయింది. డబ్బు మీద, ధనవంతుల మీద ఒక రకమైన ఏవగింపు కూడా కలుగుతోంది. కమర్షియల్ టాక్స్ డిపార్టుమెంటులో పని చేసి నాన్న కూడబెట్టిందంతా ప్రజల్ని దోచిన అవినీతి సొమ్మే కదా అని స్టేట్స్ నుండి యిండియా వచ్చాక జ్ఞానోదయం అయింది. అరవింద్‌కు దూరంగా ఉండాలి. తన బతుకు తాను బతకాలి. పేదలకు సేవ చేయాలి అనుకుంది.

నెల తర్వాత రాధ సిరిసిల్లలో సొంతంగా క్లినిక్ ప్రారంభించింది. కొంతకాలం తోడు కోసం నిర్మలను రమ్మంది. నిర్మల సంతోషంగా సరేనంది. రాధ తండ్రి సత్తయ్య దిల్‌సుఖ్‌నగర్‌లో సొంతింట్లో క్లినిక్ ప్రారంభించుకొమ్మని ఎంత పోరినా రాధ ససేమిరా అంది. రాధ ఊహాత్మక ఆదర్శాల్తో పిచ్చిపని చేస్తోందన్నాడు సత్తయ్య. "ఔను నాన్నా! నేను నిజంగా పిచ్చిదాన్నే" అంది రాధ.

కన్సల్టేషన్ ఫీజు అయిదు రూపాయలే కావడంతో సిరిసిల్లతో పాటు చుట్టుపక్కల ప్రాంతాల్లో రాధమ్మ డాక్టరు పేరు కొద్దిరోజుల్లోనే బాగా పాకిపోయింది. ప్రతి బుధవారం గైనకాలజిస్టు లత, చిల్డ్రెన్ స్పెషలిస్టు అరుణ సిరిసిల్లలో రాధ క్లినిక్‌కు విజిటింగ్ డాక్టర్లుగా వెళ్తున్నారు. అయిదు రూపాయలకే స్పెషలిస్టులు చూడ్డం ప్రజలకొక ఆశ్చర్యకరమైన విషయమైంది. ఆ తర్వాత అలవాటైంది. ప్రతి బుధవారం ముగ్గురు స్నేహితురాళ్ళకు తీరిక సమయాల్లో కాలేజీ అమ్మాయిల్లా భలే ఆనందంగా గడిచిపోతోంది.

అరుణతో "నువ్వు మేజర్‌వి. మైనారిటీ వయస్సు తీరినదానివి. ఇంకా మీ డాడీకి భయపడ్తూ అరవింద్‌కు నీ ప్రేమ గురించి చెప్పకుండా యింకెంత కాలం ఉంటావు? మేమంతా ఉండగా, ఇండియన్ మెడికల్ అసోసియేషన్ ఉండగా నీకేం భయం? నువ్వు ఊ అను. పెళ్ళి మేం జరిపిస్తాం" అన్నారు లత, రాధ.

అరుణ ఒక నిర్ణయానికొచ్చి సరేనంది. కరీంనగర్‌లో శ్రీరాజరాజేశ్వర కళ్యాణ మండపంలో డాక్టర్ అరవింద్, డా॥ అరుణల పెళ్ళి విక్రాంత్ పట్టుబట్టి బాజాభజంత్రీలు లేకుండా మీటింగ్ పెళ్ళి పద్ధతిలో జరిపించాడు. అరుణ తరపు బంధువుల్లో అరుణ తల్లి, మేనమామ, తమ్ముడు, చిన్నమ్మ, కొందరు స్నేహితులు తప్ప బంధువులు పెద్దగా రాలేదు.

ఇదే స్థాయి సంబంధం అరుణకు వెతికి చేయాలంటే పది లక్షల కట్నమైనా యివ్వాల్సి వచ్చేది. వాటితో పాటు రెండు లక్షల పెళ్ళి ఖర్చులు మిగిల్చిన ఈ పెళ్ళికి అరుణ తండ్రి గానీ, తండ్రి తరపు బంధువులు గానీ రాకపోవడం కులాహంకారం రూపంలో స్వార్థాన్ని దాచిపెట్టడం తప్ప మరేమీ కాదు అని పెళ్ళిలో విక్రాంత్ కాస్త గట్టిగానే ఉపన్యాసం దంచాడు. "తన ఆస్తిలోంచి పన్నెండు లక్షల రూపాయలు కూతురు పేరిట బ్యాంకులో డిపాజిట్ చేస్తే తప్ప అరుణను నా కూతురు అని తండ్రి ఆమె యింటికి రాకపోకలు సాగించే నైతిక హక్కు లేదు" అని విక్రాంత్ తెగేసి మైకు మైకంలో చేసిన హెచ్చరిక అరుణ తల్లికి మింగుడు పడలేదు.

తన భార్య నోటితో అది విన్న అరుణ తండ్రి వీడెవడయ్యా విక్రాంత్! అవలిస్తే పేగులు లెక్కపెట్టడంతో పాటు అంతరంగాన్ని పసిగట్టేవాడు! ఇలా బెట్టుగా తప్పించుకొని ఏడాది తర్వాత రాకపోకలు సాగించుకుంటే పరువుకు పరువూ, పైసలకు పైసలూ మిగుల్తాయనుకుంటే వీడు రెండూ లేకుండా పెళ్ళి మీటింగ్‌లోనే దుమ్ము దులిపాడని పళ్ళు కొరికాడు తండ్రి దయాకర్‌రావు.

* * * *

''ఆధునిక వైద్యంలో కొన్ని అపోహలు'' అనే అంశంపై సిరిసిల్లలో రాధ ఏర్పాటు చేసిన సెమినార్ ప్రజల్ని, మేధావుల్ని బాగా ఆకర్షించింది. ఇపుడు చేస్తున్న గర్భసంచి, అల్సర్, వగైరా ఆపరేషన్లు తొంభయి శాతం పైగా అనవసరమైనవే అని, డాక్టర్లు తమ సంపాదన కోసం ప్రజల్లో ఆపరేషన్ల క్రేజీ పెంచుతున్నారని, డాక్టర్లు రాసే మందుల్లో సగానికి పైగా మెడికల్ షాపులో తన వాటాగా పెరిగే లాభాల కోసమేనని, తక్కువ మందులు రాసే డాక్టరే గొప్ప డాక్టరని, ఏ ఏ రోగాలు ఎలా కొద్దిపాటి జాగ్రత్తలతో ఎలా మందులు లేకుండానే నయమవుతాయో చెప్పిన విషయాలు ప్రజల్ని బాగా ఆకర్షించాయి.

సంపాదన కోసమే వలస వచ్చిన డాక్టర్లకు రాధ పెద్ద సమస్య అయి కూర్చుంది. పేషెంట్లుగా వస్తున్న పేదల్ని, వారి పిల్లల్ని, వారి స్థితిగతులు చూస్తుంటే నిర్మలకు వారిపట్ల సానుభూతి పెరుగుతోంది. పవర్ లూం కార్మికుల్ని, వారి కుటుంబ సభ్యుల్ని చూస్తుంటే తన రక్త సంబంధీకులే అన్నంతగా బాధపడుతోంది.

ఇక నీతో సంసారం చేయను. నా బతుకు నేను బతుకుతానని లత వదిన అయిలమ్మ తన పిల్లల్ని తీసుకొని ఆడపడుచు డాక్టర్ లత యింటికి చేరింది.

''ఆ అటెండర్ ఉద్యోగానికి లీవు పెట్టి మీ అన్నను యిక్కడ మెడికల్ షాపు పెట్టుకోమనరాదూ! ఇక్కడ అతనికి సోషల్ మొబిలిటీ, సోషల్ స్టేటస్ పెరిగి మన భయంతో కాస్త మారుతాడేమో'' అని లతకు సూచించాడు విక్రాంత్.

ఆరు నెలల తర్వాత విక్రాంత్ మాటే వాస్తవమైంది.

సంపాదన, ప్రజల్లో గుర్తింపు పెరుగుతున్నకొద్దీ అరవింద్ ఆలోచనలు మారసాగాయి. అరుణతో ఆ యింట్లో వంటల తీరే మారిపోయింది. సావిత్రి బీడీలు చేయడం మానేసింది. బట్టలు నేసినపుడు ముసలివాళ్ళలా ఎండుకుపోయి వున్న దేవక్క, చంద్రయ్య, బీడీలు చేసిన సక్కుబాయి పదేళ్ళు వయస్సు పైబడితే అందుకు భిన్నంగా పదేళ్ళ వయస్సు తగ్గినట్టుగా ఆరోగ్యంతో, ఆత్మవిశ్వాసంతో అందంగా పుష్టిగా నిగనిగలాడుతున్నారు. అరవింద్ తమ్ముడు ఆనంద్ అచ్చం రాజకీయ నాయకుడిలా మారిపోయాడు.

పేదరికం కారణంగా తెగిపోయిన బంధుత్వాలన్నీ యిపుడు పచ్చగా చిగురించాయి. డాక్టర్ అరవింద్, డాక్టర్ విక్రాంత్ లెక్చరర్ తమకు ఎలా దగ్గరి బంధువో చిలవలు పలవలుగా చెప్పుకొని ఎక్కడెక్కడివాళ్ళో తమ చుట్టూ ఉన్నవాళ్ళలో పరపతి పెంచుకుంటున్నారు. వాళ్ళ తరపున వచ్చే పేషెంట్లకు కన్సెషన్స్ యివ్వడంతో అటు బంధుత్వమూ, యిటు వ్యవహారమూ రెండూ కలగల్సి పోయాయి. మూడు నెలలకోసారి డాక్టర్ల బృందంతో ఉచిత వైద్య శిబిరం నిర్వహించడం అరవింద్ కార్యక్రమాల్లో ఒకటైంది. ప్రయివేటు స్కూల్లు, కాలేజీలవాళ్ళు తమ ఫంక్షన్స్‌కి డాక్టర్ అరవింద్‌ని, డాక్టర్ అరుణని ముఖ్య అతిథిగా పిలుస్తున్నారు. బిజీ అయిపోయిన డాక్టర్ అరుణ మూడో ఏడు పడ్డంతోనే తన కొడుకుని నర్సరీకి బడికి పంపాలనుకుంది. దేవక్క గొడవ చేసింది. మాకెలా పొద్దు

పోవాలని. అరుణ తన ఆలోచన విరమించుకుంది.

విక్రాంత్‌కు మంచి సోషియాలజిస్టుగా జాతీయ స్థాయిలో గుర్తింపు పెరుగుతోంది. విక్రాంత్ తల్లి సక్కుబాయి మున్సిపల్ కౌన్సిలర్‌గా పోటీ చేసి గెలిచింది. ఆమె గెలుపులో డాక్టర్ అరవింద్, విక్రాంత్, సావిత్రి, ఆనంద్, శ్రీనివాస్, దేవక్క, చంద్రయ్య, నిర్మల, తదితర బంధుమిత్రుల ప్రత్యక్ష ప్రత్యక్షంగా, పరోక్షంగా ఎంతో బాగా ఉపకరించింది. సక్కుబాయి తన జీవితంలో ఏనాడూ కలలోనైనా ఊహించని విధంగా కౌన్సిలర్ కావడం, మున్సిపల్ వైస్ ఛైర్‌పర్సన్ కావడం ఆమె ఆత్మవిశ్వాసాన్ని పెంచింది. కోరుట్ల, జగిత్యాల, సిరిసిల్ల, ఆర్మూర్, మెట్‌పల్లి, తదితర ఊళ్ళల్లో మున్సిపల్ ఛైర్‌పర్సన్లు గానో, వైస్ ఛైర్‌పర్సన్‌లు గానో, కౌన్సిలర్లు గానో, సర్పంచులు గానో, బీడీ కార్మికురాళ్ళే, మాజీ బీడీ కార్మికురాళ్ళే ఎన్నిక కావడంతో వాళ్ళంతా ఒక బృందం అయిపోయారు. కొడుకు విక్రాంత్, కోడలు లత, అల్లుడు ఆనంద్, అరవింద్‌తో పాటు శ్రీనివాస్ వల్ల సక్కుబాయి ఆ మహిళా ప్రతినిధుల బృందానికి పెద్దమ్మయిపోయింది. నాయకురాలైపోయింది.

"అరవింద్! నువ్వూ నేనూ ఫెమినిస్టులను పెళ్ళి చేసుకొంటే మన కుటుంబాలు యిలా అభివృద్ధి అయ్యేవేనా! లేదా మనం మన స్వార్థం, మన సుఖాల కోసం సిటీలో స్థిరపడినా మన కుటుంబాలు, మన బంధువులు, యిలా వానతో నీటిమట్టం అంతటా పెరిగినట్టు పెరగడం సాధ్యమయ్యేదా! కాకపోతే మనం వ్యక్తిగతంగా ఎవరికీ నీడనివ్వని తాడి చెట్టులా ఇంకా ఎదిగి ఉండేవాళ్ళమేమో, మన పిల్లలు మన బంధువుల్తో సంబంధాలు కోల్పోయి, మన సంపాదన, సోషల్ స్టేటస్‌తో క్రీమీ లేయర్ ఎలైట్ క్లాసుగా పచ్చి స్వార్థపరులుగా మారే క్రమం మొదలయ్యేది. ఏమంటావు?" అంటూ అడిగాడు విక్రాంత్.

"పైగా యిక్కడ ఉన్న గుర్తింపు గౌరవం, ప్రేమ సిటీలో ఎందుకుంటుంది? అక్కడ మనం మన సమాజానికి చేసే మేలంటూ ఏముంటుంది?" అని గొంతుకలిపాడు! అరవింద్.

అప్పుడే యింట్లోకి వచ్చిన డాక్టర్ లత నవ్వుతూ అడిగింది. " బావా బామ్మరుదులు చాలా్రోజుల తర్వాత ఏదో తీరికగా చర్చిస్తున్నారు."

అరవింద్ జరిగిన చర్చ చెప్పాడు. లత నవ్వుతూ అంది.

"అయితే మీకు ఫెమినిజం మీద యింకా కోపం పోలేదన్నమాట! అసలు యిదంతా ఫెమినిజం వల్లే సాధ్యపడింది. ఫెమినిజం వల్లే స్త్రీలను సమానంగా గౌరవిస్తున్నారు. ఫెమినిజం వల్లే మహిళలకు మూడోవంతు అన్ని రంగాల్లో రిజర్వేషన్లు ఏర్పడ్డాయి. ఈ రిజర్వేషన్ల వల్లే అత్తమ్మలాంటి వాళ్ళు ఎందరో స్త్రీలు గెలిచారు. ఎస్సీ, బీసీ, ఎస్టీ లవారిగా మహిళలకు రిజర్వేషన్లు లేకపోయి ఉంటే అత్తమ్మలాంటి వారు గెలిచేవారా? ఏ ఓసీ స్త్రీలో గెలిచి ఉండేవాళ్ళు. నేనూ, రాధా, అరుణా ఫెమినిస్టులం కాదని ఎందుకనుకున్నారు? మీకు ఎదురు తిరగకుండా వినయంగా సంసారాలు చేస్తున్నందుకా?"

" అది కాదు లతా!" అంటూ విక్రాంత్ ఏదో చెప్పబోయాడు. లత విన్పించుకోలేదు.

" మీ దృష్టిలో పీడిత వర్గ, పీడితకుల, రూరల్(గ్రామీణ) దృక్పథంతో పని చేసే ఫెమినిస్టులు. ఫెమినిస్టులుకారా? మీ దృష్టిలో లూజ్ క్యారక్టర్ ఉంటేనే ఫెమిస్టులా? లేక అర్గనైజ్డ్ ఓసీ క్యాస్ట్ ఎలైట్ ఫెమినిస్టులే ఫెమినిస్టులమనుకుంటున్నారా? అంటే మీలోనూ అర్గనైజ్‌డ్ ఓసీ ఎలైట్ లూజ్ క్యారక్టర్ ఫెమినిస్టులే ఫెమినిస్టులనే దృక్పథంతో హ్యాంగోవర్‌గా కొనసాగుతోందన్నమాట. మేన్‌స్ట్రీంమీడియా మీపైకూడా ఎంత ప్రభావంవేస్తోంది?" అంటూ డాక్టర్ లత ఉపన్యాసం దంచింది.

విక్రాంత్, అరవింద్‌లు ఆ వాగ్దాటికి అవాక్కయ్యారు. ఈమె తనకోడలేనా అని కొత్తగా ఆశ్చర్యపోయింది సక్కుబాయి. మెచ్చుకోలుగా చూసి అంది. "ఈసారి ఎమ్మెల్లేగా పోటీ చేయికోడలా!

ఎస్సీల్లో యింత తెలివి ఉన్నప్పుడు రిజర్వేషన్ సీట్లో పోటి ఎందుకు చేయద్దు?''

'' నాకా ఉద్దేశంలేదు అత్తమ్మా! ఒకవేళ పోటీ చేసినా ఎస్సీ రిజర్వేషన్‌లో ఎందుకు పోటీ చేస్తాను. నేను బీసీల యింటి కోడల్ని. చేస్తే బీసీల రిజర్వేషన్ కోటాలో పోటీ చేస్తాను. లేదా జనరల్ వుమెన్ రిజర్వేషన్‌లో పోటి చేయాలి. ఎస్సీ రిజర్వేషన్ మాత్రం మా ఎస్సీలకే అందాలి.''

'' అట్లగాదే కోడలా! ఇందిరాగాంధీ తురుకాయనను చేసికొన్నా ఆమె బ్రాహ్మణామెగానే బతకలేదా? ఆమె కొడుకు రాజీవ్ గాంధీ తురకమతం గాకుండా క్రైస్తవుల పిల్లను చేసికొన్నా బ్రాహ్మణుడని పేరు పోలేదా? నువ్వు కూడా నీకులం హక్కులు పొందవచ్చు గదా!''

'' అత్తమ్మా! దానివల్ల నాకు లాభం జరగవచ్చు. మీరూ మా అమ్మా, అన్నయ్యా సంతోషించవచ్చు. కాని ఎస్సీలకు అన్యాయం జరుగుతుంది. పై కులాలలో యింటర్ కాస్ట్ మ్యారేజ్ చేసికొన్న స్త్రీలు నిజంగా ఎస్సీలను ప్రేమించేవాళ్ళయితే ఎస్సీకోటాలో పోటీ చేయకుడదు. అలాగే ఓసిలు కింది కులాల్తో మ్యారేజ్ చేసికొన్న స్త్రీ ఉదాహరణకు అరుణ ఓసీ. కింది కులం రిజర్వేషన్‌లో అరుణ పోటి చేసినా అన్యాయమే జరుగుతుంది. అయినా అరవింద్ నన్నెక్కడ పోటి చేయనిస్తాడు. తానే పోటి చేద్దామని దూరాలోచనతో తమ్ముని ముందుగా రాజకీయాల్లోకి దించాడు. ఇపుడు పోటీ చేద్దామని తయారైనాడు'' అంది లత.

'' మరీ అట్లా దుష్ప్రచారం చేయకు. ఆ మాటకొస్తే నేను పోటీ చేయాలనుకోవడం తప్పా?'' అన్నాడు అరవింద్. ''విక్రాంత్! నీ అభిప్రాయం ఏమిటి?''

'' నా అభిప్రాయంకన్నా డా॥ రాంమనోహర్ లోహియా నలభయి ఏళ్ళ కింద చెప్పిన మాట చెప్తాను. 1956లోనే చాలా మీటింగుల్లో ఏం చెప్పాడంటే అయిదారేళ్ళలో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో బీసీలు అధికారం చేపడ్తారని అన్నాడు. కావాలంటే తెలుగు అకాడమీ తెలుగు అనువాదం చేసి ప్రచురించిన అతని ప్రసంగాల సంపుటాల్ని చదవండి.''

'' ఏంటీ? 1956లో ఆమాట అన్నాడా? ఏం చూసి అన్నాడు. ఎందుకు అలా జరుగలేదు?'' అని ప్రశ్నలు కురిపించాడు అరవింద్. ''ఇప్పటికైనా కనుపూపుమేరలో లేని బీసీల అధికారం గురించి నలభయి ఏళ్ళకిందే ఎందుకు ఊహించాడు?''

''మొన్న ఢిల్లీలో ఓ నేషనల్ సెమినార్ జరిగింది.'' క్యాస్టుక్లాసు జండర్ అన్‌డెవలప్డ్ రీజియన్స్ అండ్ పొలిటికల్ పవర్'' మీద మూడురోజులు జరిగిన సెమినార్‌లో అద్భుతమైన విషయాలు ప్రెజెంట్ చేశారు. నా పేపర్లో మన ఈ సమస్యగురించే చర్చించాను'' అంటూ వివరించాడు విక్రాంత్.

'' ప్రాథమిక సెకండరీ విద్యకు మొదటి ప్రణాళికలో ప్రతిపాదించిన బడ్జటుతో పల్లెల్నించి మొదటితరం అక్షరాస్యులు కొత్తగా ఏర్పడడం మొదలైంది. పారిశ్రామికాభివృద్ధిలో బీసీల చొరవ పెరిగింది. దాన్ని చూసి రామమనోహర్‌లోహియా మన రాష్ట్రంలో బీసీలు త్వరలో అధికారంలోకొస్తారని అన్నాడు. తాలుకా కేంద్రాల్ని విద్యాకేంద్రాలుగా పరిశ్రమల అభివృద్ధి కేంద్రాలుగా వికేంద్రీకృత అభివృద్ధి విధానం అమలు జరిగి ఉంటే లోహియా కల నిజమయ్యేది. కాని అలా జరుగలేదు. పరిశ్రమలు, విద్యాకేంద్రాలు కొన్ని సిటీ పరిసర ప్రాంతాల్లో కేంద్రీకృతమయ్యాయి. నెహ్రూ హయాంలో భిలాయ్, రూర్కెలా, నాగార్జున సాగర్ వంటి కేంద్రీకృత భారీ పరిశ్రమల్ని, భారీ ప్రాజెక్టుల్ని చేపట్టారు. వాటికి కావల్సిన స్కిల్‌గానీ, పెట్టుబడిగానీ బీసీల స్తోమతకు మించినవి. అందువల్ల దాన్ని అందుకోలేకపోయారు. భారీ ప్రాజెక్టుల వల్ల భూములున్న భూస్వామ్య, వ్యవసాయకులాల వాళ్ళ పంట, రాబడి, స్తోమత పెరిగి వాళ్ళే తిరిగి రాజకీయనాయకులుగా పై స్థాయి అధికారులుగా, పారిశ్రామిక వేత్తలుగా రూపాంతరం చెంది అభివృద్ధి చెందారు. భారీ ప్రాజెక్టులు, భారీ పరిశ్రమల

వల్ల ఎస్సీ, బీసీ, ఎస్టీలు కార్మికులుగా మారిపోవాల్సి వచ్చింది. ఎందుకంటే వాళ్ళ వద్దసరైన సర్ప్లస్‌గానీ, పెట్టుబడిగానీ, వ్యవసాయ భూములుగానీ చాలా తక్కువ. చైనాలో జరిగినట్టు వికేంద్రీకృత అభివృద్ది జరిగివుంటే బీసీలు. ఎస్సీలే అన్ని రంగాల్లో తమ వాటా తాము పొందేవారు. అది యితరుల పరమైంది. అంటూ తన సెమినార్ పత్రం సారాంశం వివరించాడు విక్రాంత్.

" ఇంతకూ నన్ను పోటి చేయమంటావా? వద్దంటావా? ఇప్పుడు బీసీల టైం వచ్చిందా?" ఉత్సుకతతో అడిగాడు అరవింద్.

" అలా ఒక్కమాటలో చెప్పడం కష్టం అరవింద్. బీసీల స్వకృతాపరాధం వారిని పట్టిపీడిస్తోంది. ఈ మాట బహిరంగంగా అంటే బీసీలు నన్ను తిడ్తారు. కాని వాస్తవం అదే. ఉదాహరణకు నారాయణ సేటు చేనేత సహకార సంఘంలో చురుకుగా పని చేసి దాన్నే ముంచి అంటే స్వంత కులస్తులను ముంచి పైకి వచ్చాడు. దాంతో అతన్ని అతని కులస్తులే నమ్మడానికి నిరాకరించారు. అలా అతను వ్యాపారానికే పరిమితమయ్యాడు. ఇలా మొదటితరంలో ఎదిగిన బీసీలు రేపటి పిల్లకన్నా యివాళటి గుడ్డు నయం అని పగలకొట్టుకొని తిన్నారు. దాంతో వాళ్ళు ఎదగలేదు. రెండో తరంలో అందరూ రాజకీయాలంటే నీచంగా చూసి ఉద్యోగాలు, వ్యాపారాల్లో భద్రత వెతుక్కున్నారు. అట్లా రెండో తరంలో నష్టపోయారు. మొదటితరం ఎలైట్ సెక్షన్‌గా మారడం వల్ల మూడో తరం నష్టపోయింది. ఉదా॥కు నారాయణసేటు నిర్మలను చేసికొమ్మని, నీచదువుకయ్యే ఖర్చు నేనే పెడ్తానని యింటర్ అప్పుడు, నీ లాంగ్‌టర్మ్ కోచింగ్ అప్పుడు అని వుంటే నువ్వలా నారాయణ సేటు అల్లుడివై ఉంటే అతడు చేసిన పాపం పరిహారమై, అతని పెట్టుబడి, ప్రతిష్ఠ స్తోమత నీకు పెట్టుబడి అయి నువ్వు ఈ పాటికే ఎమ్మెల్లే అయి ఉండేవాడివి. అప్పుడు మీ బావమరిది శ్రీనివాస్ ఏ కార్పోరేషన్ లోనో, దేవస్థానంలోనో చైర్మెనో, మెంబరో అయి వుండేవాడు. ఆ కుటుంబం యిప్పటిలా దివాళా తీసి పతనమై ఉండేది కాదు. అది జరగకపోవడం వల్ల మనం తిరిగి మళ్ళీ కొత్తగా మొదటి నుంచి ప్రారంభించాల్సిన స్థితిలో పడిపోయాము."

"ఇంత అవగాహన ఉన్న నువ్వు పోటి చేయడమే మంచిది అనిపిస్తుంది. యిప్పుడు నువ్వు ఉద్యోగం చేయాల్సిన అవసరం కుడా లేదు" అన్నాడు అరవింద్.

విక్రాంత్ నవ్వాడు. "ఎద్దున్నోనికి బుద్దుండదు. బుద్దున్నోనికి ఎద్దుండదు. అనే సామెత వినలేదా? సామాజిక శాస్త్రాలు తెలియడం వేరు. రాజకీయాలు చేయడంవేరు. మొదటిది థీరీ. ఎవరైనా నేర్చుకోవచ్చు. రెండోది ప్రాక్టీసు. ప్రాక్టీసులోనే మన సత్తా తెల్సుస్తుంది. బాగా తెల్సిన వాళ్ళే నాయకులుగా ఎన్నికయ్యే సమర్థత సాధించుకొని ఉంటే తత్వవేత్తలు, మేధావులు, రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞులే నాయకులై వుండేవారు."

" అరవింద్! మీ మామయ్య దయాకర్‌రావు అరుణ పెళ్ళికోసం యివ్వాల్సిన కట్నం, పెళ్ళి ఖర్చు కల్పి పన్నెండు లక్షలు అని విక్రాంత్ అప్పుడు అన్నాడు గదా! ఈ ఆరేళ్ళలో బ్యాంకు వడ్డీ ప్రకారమే అవి యిరవైనాలుగు లక్షలవుతాయి. ఎలక్షన్ల ఖర్చులకు పనికొస్తాయి" అంటూ నవ్వింది లత.

" ఆ మాటంటే రేపే మీరు అతని పోస్టుమార్టం కెళ్ళాల్సి వస్తుంది అతను. ఉరేసుకు ఛస్తడు" అంటూ నవ్వాడు విక్రాంత్.

" లెక్క లెక్కనే. సుట్టమైతే ఇంటికాడబుక్కెడంత తినుమను. కాని లెక్క లెక్కనే అని అడుగేందోయి అల్లుడా" అంది సక్కుబాయి.

' నేనేదో నవ్వులాట కన్నాను అత్తమ్మా! ఇలా కూతురికివ్వాల్సిన 24 లక్షలు అతని వద్ద

సర్‌ప్లస్‌గా మిగిలిపోయే సరికి యిప్పుడాయన ఆ పైసల్తో బీసీని కాదని తనకు టికెట్ తెచ్చుకుంటున్నాడు రేపు గెలుస్తాడు. ఇలా మన త్యాగాల వల్ల వాళ్ళ సర్‌ప్లస్ పెరిగి తిరిగి మన మీదే పెత్తనం చెలాయిస్తా రన్నదే నా బాధ'' అంది లత.

అలా చర్చ ముగిసింది. అయితే వీళ్ళెవరూ ఊహించని విధంగా రాధ ఎన్నికల్లో టికెట్ సంపాదించిందని తెల్సి అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. రిటైర్డు కమర్షియల్ టాక్స్ డిప్యూటీ కమీషనర్ సత్తయ్య ముప్పయేళ్ళ పరిచయాల్తో పావులు కదిలించి సాధించి పెట్టాడు.

'' విక్రాంత్! తాలూకా కేంద్రంలో మనం బలంగా ఉంటేనే సరిపోదు. రాజధాని కేంద్రంలో కూడా మనదంటూ ఒక లాబీ ఉంటేనే అన్నిటా ఎదగడం సాధ్యం'' అన్నాడు అరవింద్.

''నిజమే'' అన్నాడు విక్రాంత్.

అరవింద్, లత, విక్రాంత్, నిర్మల, అరుణ, సక్కుబాయి తదితరులందరి సహకారంతో ఎమ్మెల్లేగా నాలుగువేల ఓట్ల మెజారిటీతో గెలిచింది. అరుణ తండ్రి దయాసాగర్ రావు నిజామాబాద్ జిల్లాలో ఓడిపోయాడు. అరుణ మొత్తంగా డీలా పడిపోయింది. ఇల్లు తప్ప ఉన్న ఆస్తులన్నీ కరిగి పోయాయి.

'' అరుణా! మన భావాలు గెలిచాయి. మీ నాన్న ఓడినందుకు నాకూ బాధగానే ఉంది. కానీ ఓడిపోవడమే చారిత్రక అవసరం. ఓడిపోవడం వల్ల అతని సర్‌ప్లస్ తగ్గింది. గెలిచివుంటే ఆ సర్‌ప్లస్ తో పాటు, పెత్తనం పెరిగి ఉండేది తద్వారా అది అతని కులాహంకారాన్ని మరింత పెంచేది. అలా జరగనందుకు సంతోషించాలిమనం.'' అనునయంగా అంది లత.

'' లతా! ఎంత అన్యాయంగా మాట్లాడుతున్నావు. నాకు ఆ బాధ కన్నా నువ్వన్నమాటే కష్టంగా ఉంది'' విషాదంగా అంది అరుణ.

''సారీ అరుణా! నిన్ను బాధ పెట్టాలని కాదు'' అని ఓదార్చింది లత. అరవింద్ ఎంత ఓదార్చినా కాదని ఒంట్లో బాగాలేదని పిల్లల్ని తీసుకొని నిజామాబాద్ వెళ్ళిపోయింది అరుణ.

ఎమ్మెల్లేగా గెలిచిన రాధ జీవితాన్ని కూడా గెలుచుకుంది. క్లాసుమేటూ, డైవోర్సీ అయిన డాక్టర్ రాజేశ్వర్‌తో రాధ పెళ్ళి అరవింద్ పెళ్ళికన్నా ఘనంగా జరిగింది.

''నిర్మలా! నీ పెళ్ళెప్పుడో!'' నవ్వుతూ అడిగింది లత.

''నాకు రాధక్కలా నాన్న లేడు గదా! దారి చూపడానికి'' అని నవ్వింది నిర్మల. ఆ నవ్వులో. విషాదంపార. మళ్ళీ తనే అంది.

''నాన్న నన్ను ఆనంద్ బావకిచ్చినా నాబతుకిలా అయ్యేది కాదు.''

''నిర్మలా! గతం ఎపుడూ తిరిగిరాదు. గతాన్ని తలుచుకొని ఏడ్చి లాభంలేదు. గతాన్ని ద్వేషించి లాభం లేదు. ప్రస్తుతం ఏం చేయాలో గతం తాలూకు అనుభవాల్తో వర్తమానంలో నిలబడి వాస్తవికంగా ఆలోచించి గెలుచుకోవడమే జీవితం. ఇంకొన్నాళ్ళుపోతే నీకూతురే పెళ్ళికెదిగేట్టుంది. ఏం సాధించినా యింకో రెండుమూడేళ్ళలోనే సాధించుకోవాలి'' అంది లత.

''ఎన్ని కష్టాలు పడితే, ఎన్ని ఓర్చుకుంటే కాంతయ్య పేరుకచ్చిండో ఎరికేనా? ఇప్పుడు నువ్వు సుకపడవడ్తివి. అందరం సుఖ పడవడ్తిమి. రేపు నిర్మల ఎవర్నైనా చేసుకుంటే ఆ పిల్లను వచ్చినోడు సరిగా చూస్తడో లేదో. మొగోల్లకు లేని బాధ్యత ఆడోల్లకే ఉన్న బాధ్యత యిది. చేసుకోవద్దంటలేను గానీ అన్నీ ఆలోచించుకో'' అంది. సక్కుబాయి.

ఆంధ్రజ్యోతి సచిత్ర వార పత్రిక 17,24 సెప్టెంబర్,1-10-1999(మూడు వారాల కథ)